

Israel Lindahl

**BESKRIVNING ÖVER UMEÅ SOCKEN
OCH UMEÅ STAD ÅR 1771**

UTG. AV
MARGIT WENNSTEDT & KARIN SNELLMAN

(Elektronisk version utan större bilder, layout och sidbrytningar skiljer sig från originalet)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	1
Förord	2
Facsimil ur handskriften: Umeå socken	4
Beskrivning över Umeå socken	5-28
Bild: Umeå landsförsamlings kyrka	13
Bild: Degerfors kapell	27
Facsimil ur handskriften: Umeå stad	29
Beskrivning över Umeå stad	30-41
Bild: Umeå stads kyrka	37
Israel Lindahls följebrev 1772	42

FÖRORD

Forskningsarkivet utger i detta nummer av URKUNDEN en beskrivning av Umeå socken och Umeå stad från år 1771. Författare är dåvarande komministern i Umeå landsförsamling Israel Lindahl (1718-1793) och beställare av beskrivningen var bergsrådet och riksdagsmannen Daniel Tilas i Stockholm (1712-1772).

Lindahls originaldokument finns i Kungliga bibliotekets samlingar efter Daniel Tilas. Tilas var en aktiv medlem av den svenska Vetenskapsakademien från dess start 1739. Vid sidan av bergsvetenskapen, som var hans huvudsyssla i Bergskollegium, odlade han i sann frihetstida anda en mängd andra kulturella verksamheter. Han var även en samlare av rang. Förutom stenar och andra mineraler samlade han värdefulla dokument inom främst genealogi, heraldik och topografi. Hans livs tragedi inträffade dock den 8 juni 1751 då hans präktiga gård i Stockholm vid stranden av Klara sjö förintades i en våldsam brand, som ödelade det mesta av Klara församling. Det hitintills samlade gick upp i rök. Daniel Tilas kom dock igen men kanske inte med samma energi som tidigare.

Sockenbeskrivningarnas glansperiod inom Vetenskapsakademiens hägn inföll under 1750-talet. Efter en berömd uppsats i Akademiens handlingar 1741, "Tankar om fäderneslandets känning och beskrifwande", av lantmäterichefen Jakob Faggot och ett förslag 1749 av industrimannen och ekonomen Johan Clason att inom Akademien utarbeta en allmän beskrivning över lantushållningen i landets olika delar, började i första hand en mängd ekonomiska sockenbeskrivningar strömma in. Det var framför allt prästerna, som kände sig manade att fatta pennan, men även lärare och andra lekmän engagerade sig i saken. Clasons stora utgivningsplan realiserades dock aldrig, men det inkomna materialet, vilket under 1760-talet började sina i någon mån, blev en guldgruva att ösa ur för kommande tider.

I denna verksamhet var Daniel Tilas livligt engagerad liksom i att stödja och hjälpa yngre kulturhistoriska forskare och skribenter såsom Abraham Hülphers och Erik Fernow, vilkas beskrivningar i Linnés anda över Norrland, Dalarna och Värmland blivit klassiska. Under denna tid levde också tankarna kvar att förse Erik Dahlberghs stora planschverk **Suecia antiqua et hodierna**, ("Forna och nuvarande Sverige"), med en historisk topografisk textdel.

Dahlberghs praktverk hade påbörjats redan 1661 och utkommit av trycket i sin första version 1716. Under årens lopp hade en rad personer engagerats med uppgift att sammanställa det önskade textbandet. Bland dem fanns historikern Johan Loccenius samt rikshistoriograferna Petrus Lagerlöf och Olof Hermelin. Ärkebiskopen Erik Benzelius och kanslirådet Reinhold Berch samlade också dokument för Suecia-verket och så även Daniel Tilas, som dessutom ombesörjde en ny utgåva av verkets planscher. Någon textdel utkom dock aldrig. Även denna plan blev entusiasterna för övermäktig.

I "Topographiska Samlingar öfver Sverige av Daniel Tilas, till det stora verket Suecia antiqua et hodierna", (KB: Serie M 22: Tilas- volym 94), finns Israel Lindahls manuskript i folioformat. Där är det inbundet tillsammans med ett antal liknande beskrivningar från olika håll i landet. Den här utgivna delen av manuskriptet rörande Umeå socken och Umeå stad omfattar ett 70-tal sidor.

Därutöver finns en 30-sidig genealogisk förteckning över de präster och adelsmän, som verkat inom socknen från äldsta tid och framåt. Den delen kommer att utges i URKUNDEN i annat sammanhang. Israel Lindahls följbrev efter avslutat arbete i februari 1772 till Daniel Tilas' ombud i Stockholm har också bundits in i volymen. Det återges in extenso i slutet av denna utgåva.

Israel Lindahl kände sin trakt väl. Han var född och uppvuxen i Umeå. Fadern, Olof Eriksson Lindahl (1685-1754), var skolmästare i staden och blev 1722 komminister i Umeå landsförsamling. Israel kom till Uppsala via Härnösand och promoverades till magister 1749. Prästvigd blev han i Härnösand följande år som sin fars adjunkt. Han efterträdde honom sedan som komminister 1756. Kort efter arbetet med umebeskrivningen blev han 1772, vid 54 års ålder, kyrkoherde i Nordmaling, där han verkade ytterligare tjugo år.

Lindahls beskrivning har tidigare i nystavad och förkortad version tryckts i årsboken Västerbotten. Sockenbeskrivningen i årgång 36 (1955), s 30-60 och stadsbeskrivningen i årgång 37 (1956), s 58-75. Här publiceras dessa nu oavkortade och med så stor bokstavstrohet som möjligt. Även manuskriptets uppställning i övrigt har i görligaste mån bibehållits, bland annat genom insatta förklaringar inom klammer. Vissa förkortningar har dock utvecklats och en kongruens i tabellers och andra uppräknings placering i texten har också eftersträvat.

Manuskriptet är inte på alla punkter fullständigt. Lindahl har ibland kämpat med en viss osäkerhet, speciellt beträffande årtal och andra sifferuppgifter. De tomrum, som finns då och då i utgåvan, är därför autentiska och bör ej vara orsakade genom förbiseende från utgivarnas sida.

Birgit Lindgren vid Forskningsarkivet har utfört renskrivnings- och redigeringsarbetet i persondator samt även hjälpt till vid korrekturläsningen och texttolkningen. Förekommande växtnamn har granskats av professor Sigurd Fries.

Umeå i oktober 1989

Margit Wennstedt Karin Snellman

[Bild omfattande en sida: Facsimil ur handskriften : Umeå socken]

Umeå Sokn. gränsar å södra sidan till Nordmaling i Ångermanland, å Västra sidan till Lycksele Lappmark, å den Norra till Burträsk och Bygdeå, samt å östra sidan till Botniska Hafswiken. Efter Landswägen äro ifrån Ångermanlands rådet, som sträcker sig öfwer Ängerå-Bron, [Not nederst på sidan: På denna Bro är Glorwürdigst i Åminnelse, Kon. Carl XI, wid dess resa till Torne 1694, såsom gräns länen emellan, emottagen af då warande Landshöfdingen, H:r Grefwe Gustaf Douglas.] till gränsen af Bygdeå, Medtallen Kallad, 8 Mil, och ifrå Lappmarks rådet till Byn Holmön, som är belägen Längst österut, 13 3/4 Mil. Omkretsen af Soknen torde utgöra wist 40 Milar. [I marginalen: omkretsen är wid pass 42 mil, arealinnehållet 104]. Orten förmenas hafwa sitt namn af en Jätte, Ymer Kallad, som här uppehållit sig, efter hwilken det häromkring belägne Landet fördom hetat Ymesland, skolande förenämnde Ymer haft en dotter Ama wid Namn, som haft Arngrim Rese, Eigrim's FarFader, till Man. I g[am][a] skrifter kallas Soknen Unna, Yme och Umo.

Hwad tid inbyggare här först satt sig neder, är ej witterliget. Om så är, att Japhets Afföda, hwadan vårt Nordiska Folk will Leda sig, wid sin flyttning ifrån hemorten Asien, tagit vägen genom Tartariet, Ryssland, Carelen och Finland, samt sedan Norromkring Botniska Hafswiken, synes troligt, att Norra delen af Wästerbotn förr begynt bebos, än den södra. Åtminstone är det wist, att Torne, som ligger Längst norrut, warit den äldsta Köping i Länet. Äldre Jorde-böcker, än ifrån År 1712 gifwas icke, för hwad denna Sokn angår, sedan fienden År 1714 upbrände, tillika med Umeå Stad, Lands-Contoiret och dess handlingar; dock är en äldre Jordebok för År 1679 hit skaffad i Afskrift utur Kammar Archiwo i Stockholm.

Skogarna äro här widsträkte, och bestå af Tall, Furu, Gran, Björk, Al och Wide, samt Asp, Rön, Hägg, Sälgh och En. De fördelaktigaste Skogstracter sträcka sig ifrå gränsen af Lycksele Lappmark till 4 å 5 Mil neder åt Landet, och bestå merendels af Tall och Furu, med någon Gran-blandning. Beklageligit är, att der den bästa och mästa skog finnes, måste den omsider nederfalla att förrutna, [Not nederst på sidan: i synnerhet är emellan de Wästerut belägna Byarna Twarträsk, Tegsnäse, Granön och Kussjön mycken skog, som måste undergå förenämnde öde. Man lemna derhän, huru wida några nyttiga wärk på slika, hellre än på skog-lösa ställen kunde inrättas, såsom Glasbruk, Pipbruk, Sockerbruk etc.] hwartill orsaken är, att älfwarne härstädes äro dels aldeles otjenlige, dels mindre beqwäme till Timmer-flyttning.

Ju längre det bär neder åt Landswägen och Hafssidan, ju mer af taga skogarna. De blifwa ock å denna kanten mera widtagne förmedelst brädsågning, samt Timmer- och Wed-hygge, warandes fördenskull wid Umeå Stad och Landskyrka ej ringa brist på nödig wedbrand. Ett finbladigt Såg-wärk, Fällfors Kalladt, anlades år 1766, 1 1/4 mil Norrom Umeå Stad.

Dessutom äro i Soknen 25 st. grofbladige Sqwalte-Sågar. För tilltagande brist på skog är af Konungens Höga Befallningshafwande i Länet utsatt, huru mycket wid hwardera får sågas. De år wattu tryter för besagde Sqwalte-sågar, Kan wäl det tillåtna quantum ej altid sågas, men så kan det ock ett annat år, då tillräckeligit wattu gifwes, något litet öfwerskridas.

Efter erhållen underrättelse af Umeå Landt-Tullkammare äro i de till Umeå Stads Handels District hörande Soknar, åren 1769 och 1770, tillwärdade 2.704 Tunnor Tjära.

Inga för Kronan afdelta Skogar gifwas i hela Wästerbotn, så wida witterliget är, och altså ej heller här, utan brukas [I marginalen: skogarne] Allmännigarne dels af nästgränsande Allmoge, dels stå de öde.

Åker-jorden i Umeå Sokn är i somliga byar leraktig, å ena stället mer, och å ett annat mindre, men till största delen består den af gröfre och finare sand, samt uptorkad gyttja, hwartill fordras mycken gödsel. Sällan Kan utsädet bringas högre, än till 4:de å 5:te Kornet efter hwarje Tunna, förutan på nyss uptagen och wäl gödder åker, el[ler] ock på sådan, som legat i träda, hwilken slags åker man å denna ort ej stort wet af [I marginalen: för then lösa sandmyllan, som föres bort af wädret vid trädningen].

Ehuru Höst-Råg sädet här ej illa trifs, brukas det dock ganska litet, ännu mindre hafvra och bland-säd, och hwete lönar sällan mödan. Wår-Råg säs nog allmänt på torra backar, men ej till någon myckenhet. Korn är den säd, hwarmed åkrarne öfwer alt besås årligen.

Soknen, så wäl som hela Landet, är till mycken del underkastad nattfrost, som ej sällan tillskyndar misswäxt. Skulle de till så stort antal här warande Myror, Kärr och Moras någon tid blifwa aftappade och uparbetade till åker och äng, så kunde genom Guds hjälp, denna olägenhet till ej ringa del förekommas: ty just [på] sådana Mossar och Myror wärka frost - dimban, hwartill ock bidraga åtskilliga här befintliga små bäckar och åar, som ock kasta köld ifrå sig. Kunnande sådant mycket deraf härröra, att samma bäckar och åar aldrig rensas, [I marginalen: ifrå kringstående skog och förstockar de hele ränlarne hwilket hindrar både luftens och vatnets fria lopp samt förorsakar både delarnes stagnation.] hwilket hindrar wattnets fria lopp, och förorsakar stagnation. Men så länge Skattebonden twingas af folkbrist, fattigdom och dyrlegdt tjenste-folk, får wäl Landet kännas wid denna sin olägenhet länge nog, der icke Höga Öfwerheten Sjelf börjar lägga handen wid, och, efter skedd utsyning, å sådana ställen plantera Nybyggare [I marginalen: eller Torpare], der ej Bonden hinner eller förmår uparbeta oländig Mark, som här ej tryter. [I marginalen: Allmogen har wäl i senare åren gjort ansen[ig] början med upodling, i synnerhet Röbbäcks by. På Prestebordet är ock en ansen[ig] kostnad nedlagt.]

Linsädet brukas i några få byar, men knapt nog till husbehof. Linfröet mognar här sällan, hwilket altså merendels måste skaffas annorstädes ifrå. Tjenlig jordmon till detta slags säde gifwes ej heller så allmänt. Men hamp-sädet är mer i bruk, dock icke så, att dess afkomst är tillräckelig för Inwånarnes behof, särdeles der fiskerier idkas, utan måste Köpas ifrå andra orter.

Med Tobaks Plantering är wäl försök skedt, men den har ej welat hafwa särdeles framgång, utan merendels affrusit. Sommaren är här för kort för sådan wäxt.

Humlegårdar äro anlagde wid de fleste hemman, så att Inwånarne kunna ej allenast förse sig sjelfwa med denna wara till husbehof, utan ock hafwa något deraf att aflåta till salu.

Jord-frukter, såsom Kål, och flera slags rötter, fås här till egen förnödenhet, men med frukt-träns

plantering har ej welat lyckas wid gorda försök. Climatet är dertill för kalt.

Potatoes trifs ej illa, men nyttjas allenast af några StåndsPersoner, samt helt få af Allmogen.

Bärslagen, som å denna Ort wäxa, äro Åkerbär, Hallon, Hjortron, Smultron, Odon, Hönsbär, Tran-bär, Häggbär, Tågbär, Enbär, Lingon, blåbär, Kråkbär, Rönbär, Njupon, samt Mjöl- och Källarhalsbär. Wid hafskanten kan ock wäxa någon enda winbärsbuska wildt, det man äf[v]en blifwit warse på något ställe uppe i Soknen. Eljest trifwas i Kryddgårdarna Stickelbär, jämte röda och swarta winbär. Ibland de flere örter, som här wäxa, äro följande:

Rad[ix] Tormentillæ Tormentille-rot.
 -"- Polypodii Stensöte, Bergsöte.
 -"- Lapathi acuti Guhl Skräpperot.
 -"- Bardanæ (inskjutet av annan hand, utan översättning)
 Herba Veronica Æhrepris
 -"- Trifol[ium] aqvaticum Wattu-wäpling
 -"- Artemisia alb[a] Gråbo.
 -"- d:o Rubra.

-"- Chamomillæ vulgaris cum fl[oribus] Söt-blomster.
 -"- Tanaceti vulg[aris] Ren-fana.
 -"- Fragariæ Smultron-gräs
 -"- Equisetum Skefte-gräs
 Herba Linnea (inskjutet av annan hand, utan översättning)
 -"- Millefolium Rölleka, Näsegräs
 Rorismarini Sylvestris Getegräs, Sqwatram

Folia Rubi Idæi Hallonblad
 fructus Rubi arctice åkerbärs gräs
 Flor[es] Rosarum Sylvestris törne-rosor.

Snäcke-skahl finas i Prästbäcken tjänliga för målare at hafwa färger uti.

Sem[en] Cannabis Hampe-frö
 -"- Lini Lin-frö
 -"- Carvi bröd-Kuinin

Cornu Rangiferi = Rens-horn som nu mästadelen brukas på apotheken i stället för hjorthorn, men annars förfärdigas deraf här å orten förswarligit godt lim.

Muscus Rangiferin[us]

I öfrigit trifwas nästan alla Bär- och Kryddgårds växter såwäl dem som nyttjas i Apotheken som i Kjöck, dock ej allenast dem som warda årligen sådda, utan jämwäl de som warda planterade, hwilka sen sedermera antingen så sig själfwe eller ock utwidga sig genom sin rot.

Chamomillæ vulgaris nog dock ijnte.

Skäferier äro ej inrättade, att deraf Kan sägas. Hos StåndsPersoner Kunna hållas några får af bättre art.

Laxfisket idkas i Umeå Elf af åtskilliga Hemmansbrukare, hwilka derföre till Kronan erlægga 28 Tunnor salt Lax och 101 st. rökta Laxar i årlig Taxa, som efter Markegångspriset för tiden med penningar betalas. I Skärgården fångas ock Lax med de så kallade Skata-nät, hwaraf Kronan tillkommer 1 1/2 Tunna Lax. [Nederst på sidan. De största Laxfisken äro i Sörfors, Norrfors, Klabböle och Baggböle, af hwilka det sista i de senare åren warit nog swagt. Wid dessa fisken brukas dels Stenkars byggnad med tinor, och nät, dels not, kolkdrägter, samt så kallade stakagårdar med nät. Allesammans gingo på Auction 1764].

Strömmingsfisket är merendels någorlunda lönande, isynnerhet när saltet fås för drägeligt pris, hwilket dock nu en tid icke skett. Detta fiske idkas ej ringa af dem, som bo något närmare till hafwet, såwäl af Allmogen, som Handtwärkare, Soldater, Inhysesmän och Strandfiskare, de der om hösten med båtar, öfwerföra sin strömming till Österbotn, [eller ock til Stockholm Hernösand och Gefle], och derföre tillbyta sig Råg.

Utom Lax och Strömming fångas här ock åtskillig slags annan fisk, så i Hafssjön, som Insjöar och små älfwar, såsom Gäddor, Abbor, Brax, Id, Ål, Sik, Löjor, Neijon-ögon, Simpor, Börting, Nors, Laka, Gerts, Foreller, Rudor, Harr, Stäm och Mört. Sill har ock någon gång, men som en Raritet, wisat sig bland Winter-Not-fisken, ägande denna Sokn den förmon, att här merendels hela året igenom Kan fås färsk fisk. Winter-tiden brukas isnot, samt ryssjor efter Laka. Skäl-fånget idkas isynnerhet af Holmö-boerne, och några flere, som bo wid hafskanten. Då mycken haf-is är, plägar detta fånge wara mindre lönande.

Pärle-fiskerie öfwas här icke. Få bäckar torde ock i denna Sokn wara, der Musslor äro befintelige.

År 1749 anlades af Framledne LandsHöfdingen i Westerås samt Riddaren, H:r Olof Malmerfeldt, 1 1/2 mil söder om Umeå Stad, en Glas-Fabrique, Ströms Glas-Bruk kallad, som några år war i gång, men är nu ödelagd.

I byn Ön, strax nedanföre Umeå Stad, har man en hälso-brun. Den uptäcktes år 1767 af LandsFältskären Ol. Littorin, men började först nyttjas sistledet år 1770, under nu warande Provincial-Medici, Doct. Joh. Gryselii inseende. Innewarande år 1771 hafwa 22 Personer här warit Brunsgäster. Man gör sig hopp om dess goda wärkan, som ock framdeles lærer wid handen gifwas. Eljest gifwas ock annorstädes Mineral-Källor, såsom wid Röbäck, Baggböle, Piparböle etc.

LandtMannens Producter härstädes bestå förnämligast i Bräder, Tjära, Smör, Talg och kött, Skinwaror, Salt- och Rökt lax, Strömming, jämte annan salt fisk, samt Skälspäck och Tran. De waror åter, som betarfwas äro Salt, Tobak, Iärn, Stål, hampa, lin, ärter, som här föga sås, samt åtskilliga Kramwaror och Klädes Persedlar, ja ock Spanmål wid infallande Misswäxtår.

Man wet ej af några, som på utmärkt sätt beflita sig om finare Linne och yllewäfnader vidare än till husbehof. Allenast i Byn Röbäck förfärdigas wakra Lärfter och dräller. I denna by wäfwat ock Ylle, Jagg, Satin och Fälber, med flera tyger till salu.

På Sörmjölle Bys åker står en år 1752 förfärdigad äre-port, till åminnelse af Högst. Salig Hans

Maij:ts, Konung Adolph Fredriks resa igenom Länets besagde år. Den är wäl inrättad och målad, men börjar nu nog förfalla och signa för den tunga öfwerbyggnaden skull, som uppehålles af 4 st. grofwa Pelare, och är öfwerst på sirad med en förgyld Kongl[ig] Krona. Så snart Konungen med sin höga svite d. 3 Augusti meranämnde år rest igenom Porten, blef stängdt omkring honom, och har sedermera ingen farit derigenom.

Umeå Sokn är den största i hela Landet, och består af 198 19/128 Mantal, eller hela hemman, hwaraf 14 101/128 äro Krono, [häribland äro ock Boställen inräknade], och 183 23/64 Skatte. Sedan här i de senare åren åtskillige hemman blifwit klufne, äro för tiden i Soknen 603 Rökar med inberäknade 45 st. Nybyggare. Wid det friden med Ryssland slöts år 1721 woro 130 ödeshemman, och ej mer, än 298 besutne Bönder. Soknens Sigill föreställer en Lax med 3 Liljor. Att Lax i sigillet brukas torde grunda sig på Laxfisket, som här idkas.

Gamla Byar i Soknen äro 83, af hwilka den största är Röbbäck, der 32 grannar bo, liknande denna By en liten Stad, och dess äng – [I marginalen: hwaruti ock andra Byar äga någon del] - är ganska widsträkt, skolandes å denna äng närmare 400 hölador finnas. Inom Sokn-rået äro dessutom 45 oskattlagde Nybyggare, som förut omrört är.

De Publique-Byggnader Soknen underhåller, utom Kläck-Stapelen och Bogården omkring Kyrkan, äro följande:

2:ne st. stora Magasins Bodar, satte på stolpar, der Kronans Spanmål intages. Den ena är hardt när Moder-Kyrkan, och den andra strax österom Umeå Stad.

1 st. Liverie-Bod, äfwen stor och på stolpar stäld, der Kronans Monderingar, Gewär, Tält, med mera, i fredliga tider förwaras. Är ock ej långt från Kyrkan.

Tingshusen, bestående af 1 Sal, och 2:ne Kamrar, strax österom Kyrkan.

En stor Soken stuga, med Kammare bredewid, och Förstuga, på samma ställe.

Sokne-Aresten, der 2:ne rum äro ofwan, och ett under jorden. Förstuga är här utanföre, äfwen på samma ställe.

I det ställe här i Soknen af ålder warit wanliget att räkna Tijonden, så Kronans, som Pastoris, faststältes en wiss Tijonde-Sättning år 1758. Efter den samma får Kronan årligen 454 Tunnor 9 kappar korn, som är Kronans tvådelar af Tijonden, och Pastor njuter sin tertial särskilt af Allmogen, eller hälften emot kronan. Wid Tijonde sättningen har Soknens Allmoge ingått det contract med Kronan, att allenast hälften af Tijonden lemnas in Natura, och den andra hälften löses med penningar efter länets Markegång, enär nemligen Kronan ej Sjelf nödwändigt behöfwer sin Spanmål.

Landshöfdinge-Residencet har ifrån år 1638, då Wästerbotn blef ett särskilt Höfdingedöme, warit strax österom Umeå Stad, men sedan det år 1720 af Ryssarna afbrändes, blef det flyttadt år 1723 till det ställe, der det nu är, och heter Gran, beläget en knapp halffjerdedels mil Österom Moder-

Kyrkan, [I marginalen tillskrivet av annan hand: och ifrån Umeå Stad litet öfwer en fierde dels mihl]. Ligger wäl till, strax wid Elfwen å Norra sidan, och äro derwid af Framledne Presidenten och LandsHöfdingen, samt Commendeuren af Kongl. Nordstjerne-Orden, H.r Baron Gabriel Gylengrijp en hop wakra trän planterade. Ladugårds hemmanet är ett Mantal stort. Är fritt för Soldatehållning, men har ej ännu wunnit Säteri Frihet. Förrän Gran till Landshöfdinge Boställe af Kronan inlöstes, hade Länets Höfdinge ett hemman i Wästerteg, å södra sidan om Elfwen, gent mot Staden, samt 2:ne Wretor å Stadsens mark, hwilka Wretor [I marginalen af annan hand: af Herrar Landshöfd:r ännu disponeres tillika med Residence Tomten], men nyssnämnde hemman, 17/32 Mantal stort, är ej wordet af Herrar Landshöfdingarne brukadt ifrå den tiden Residencet ifrå Staden flyttades till Gran. Eljest lyder ock under Landshöfdinge Sätet ett någorlunda fördelaktigt, men wid 2 mil derifrå i Skärgården beläget, och altså nog obeqwämt fäboställe, Ulterwik kalladt, der tillfälle är till något fiske. Sedan den år 1723 på Gran upsatta Characters Byggningen förfallit, är ännu intet Residence upbygdt, [I marginalen av annan hand: utan underhålles och bebos de af framl[edne] fd Præsidenten Baron Gyllengrip derstädes upsatte Bygningar], och njutes emedlertid årlig hushyra.

En half fjerdedels mil i Sudwäst ifrån Umeå Stad, å södra sidan om älfwen, uti Byn Böle, har Öfwerste Lieutenanten wid Wästerbotns Regemente sitt Boställe, bestående af 1 7/32 Mantal. Är fritt för Soldat, och äger äfwen Säteri-Frihet. Öfwerste Lieutenantens Compagnie är 150 Man starkt, och hålles af Umeå Sokns Allmoge.

Wid 1766 års Riksdag wunno ock Compagnie Officerarne Boställen, hwilka likaledes innehafwas under Säteri-Frihet, men måste prästera Soldat, till dess någre ännu oskattlagde Nybyggen kunna taga denna tungan. Stabs Capitains Bostället är 5/16 Mantal, Lieutenantens 1/4, och Fändrikens 21/64 Dito.

Litet wäster om Gran är gamla Landt-Ränterie-Byggningen. [I marginalen av annan hand: för LandsCancelliet hyres rum i Wästerhiske, nära till Residencet, och för] LandsContoiret i Grisbacka, beläget wid en half fjerdedels mil öster om Gran.

Utom Landshöfdingen i orten äro ej härstädes några hemman anslagne till Boställen å LandsStaten, utom det Kongl. Maj:t medgifwit, at et Crono hemman må tildelas LandsSecreteraren till Boställe, som likwäl ännu icke kommit till wärkställighet.

En enda Kungsgård är i Umeå Sokn, af ett Mantal, som Glorwördigst i åminnelse, Drottning Christina donerade Umeå Stad, hwilken Kungsgård aldrig warit HöfdingeSäte, som anmärkes wid det H:r Assessor Tuneld härom anført i dess Swänska Geographie, pag. 444, fjerde Uplagan. Merberörde Kungsgård kallas i gamla Handlingar Uma-gaard, och är ett Reducerat Kyrko-gods som fordom innehades af Munkar, men blef, efter Reductionen, försåldt till Privata-Personer. Omsider Köptes denna egendom af [I marginalen: några Borgare i] Umeå Stad, som ock till slut fick den till sin Donations jord.

Säterier gifwas här icke.

Präste-bolet består af 61/64 Mantal, och skal wara funderadt år 1499. Wid LandsFörsamlingen äro

2:ne Comministri, som hafwa tillhopa 3/16 Mantal Åkerjord wid Kyrkan, men derjämte är dem ock tillslaget ett hemman hwardera till Capellans-bol, det ena 19/32 Mantal, och det andra 27/64 Dito, hwilka hemman äro fria för Soldat, med annan tunga, utom någon del på Jorde-boks Räntan. Det ena är 1 Mil ifrå Kyrkan, och det andra 1 1/4, och kunna altså, för aflägenheten skull, ej husligen bebos, utan anses såsom Fäbo ställen.

[Inskjutet av annan hand: Kläckare bordet består efter jordeboken af 27/128 Mantal - också på Prestebordet ägor uptagit.]

Ifrå Byn Ostnäs, eller rättare Östernäs kallad, är 1 1/4 mil till den bekanta Ön i Botniska Hafswiken, Holmön wid namn, som delar nästberörde Hafswik i twänne delar, neml[igen] Wästra och Östra Qwärken. På Holmön bo 8 Bönder, hwars skärgård sträcker sig öfwer 2:ne Mil i söder, och kallas Gaddarne. Godt tillfälle är häromkring att fiska, men deremot är farwattnet för de sjöfarande swårt och farligt, hwarföre en Fyr-båk 1760, 2:ne Mil söder om byn, blef inrättad. Här lyses ifrå Medio Augusti till Medlet af Novembr. Månad.

Ifrå Umeå Stad till Wasa räknas 12 mil. Östra Qwärken är ifrå Båken till Walsöarna i Österbotn 2 1/2 Mil, efter Landt-mätare-refning, att altså denna Qwärc är dubbelt bredare, än den Wästra, kunnande här största djupet wara wid 20 famnar. Östra Qwärken hålles före wara grundare.

Ungefärligen en halfmil norrom Holmön är ett skär, Fjederägg Kalladt, der åtskilliga så ifrå Landet, som Staden om Sommaren uppehålla sig, för att häromkring idka Strömmings fiske. Landlegan af detta skär tillhör Länets Höfdinge, bestående uti [tillskrivet av annan hand: 1/2 Tunna] Strömning efter hwarje båt, [tillskrivet av annan hand: och består Landshöfd. Sielf Kjärl och Salt].

Nedanföre Klabböle By, strax wid Elfwen å södra sidan, en knapp halffjerdedels Mil Wästerom Moder-Kyrkan, är en aflång jordwall, af wid 18 alnars högd, och 160 alnars omkrets nedan-, men spetsig ofwantill. Härunder förmenas någon ansenlig Man wara begrafwen i hedna tiden: warande denna jordwall ej särdeles olik högderna man ser wid Gamla Upsala. Kan hända, att besagde jordwall intet annat är, än en utskärning af nipor, och fått sådan form, genom det Elfwen ibland högt upflödat, [I marginalen av annan hand: troligast för then som sett rätta ättebackar.] Gent deremot å Norra sidan om Elfwen, litet österom Byn Baggböle, har gifwits liknelser till wallar och förswarswärc, som skola wara brukade wid fiendtel[igt] infall ifrå Norrska sidan [I marginalen: eller af Lappar, som fordom warit ett wildt folk]. Man lemnar ock detta derhän.

Wid 2 Mil Wäster om Moder-Kyrkan [I marginalen av annan hand: stöta Uma och Vindela Elfwar tilsammans] delar sig Elfwen i twänne, af hwilka den ena heter Uma-Elf, och den andra Vindel-Elfwen, hafwande bägge sitt ursprung längst up ifrå Fjällen.

Wid 1 3/4 mil upp ifrå det stället [I marginalen av annan hand: Elfwarne som komma up] Elfwen delar sig, är ett ansenligt fall, som förorsakar en stor forss, Fällforssen kallad, kunnande der ingen Lax, el[ler] annan fisk upkomma. Derutföre Kunna ej heller några timmer-stäckar flyttas, utan att skadas. I Vindel-Elfwen äro ej så stora forssar, som i Uma-Elf, hwarföre den förra Kan wara litet beqwämare till Timmerflyttning.

Umeå Lands- och StadsFörsamlingar, jämte Degerfors Capell, hafwa en och samma Pastor. Moder- eller Landskyrkan, belägen strax wid Umeå Elf, på Norra sidan, är af sten bygd, 74 1/2 alnar lång, och 26 1/2 aln[ar] bred. De, som bo längst söderut i Soknen, hafwa till Kyrkan wid 4 1/2 mil, de längst wäster ut boende 7 1/4 mil, de längst i Norr 5 mil, samt de längst å östra kanten boende 4 Mil. 229 Bönder hafwa till Kyrkan ej längre wäg, än 1 1/4 Mil.

Kyrkan är så bygd, som de fläste Lands-Kyrkor, utan något torn. Har spåntak, och Mellan-taket, som är hwälft af Tegel-sten, är afdelt uti 4 hwalf, hwilka underhållas af 5 Pelare å hwardera sidan wid KyrkoMuren. På Kyrkan äro 3:ne dörar, 2:ne å södra sidan: en i Choret, och en bak i kyrkan, som är störst, samt en å den Norra, wid Predikostolen, hwilken står mitt i Kyrkan, wid medlersta Pelaren.

Hwad tid Umeå Moder-Kyrka är bygd, ses af en utaf Framledne H:r Secreteraren wid Kongl. Cancellie Archivum, Eric Palmskiöld, under någon dess resa härigenom träffad Bok af Trä-blad i Byn Wännäs, bestående af 13 blad, hwarutinnan å 8:de bladet detta finnes anteknadt: Körk, Bole, blef, först, fundera, efter Werdenes skapelse, 5463. Körkbole, blef först fundera, efter Christi födelse 1499. Körka blef fullbygd efter Werdenes skapelse 5470. Körcka blef fullbygd efter Christi födelse 1499. Kyrckan funderades A:o Christi 1501. Fullbygd - - - 1508.

Förrän denna sten-Kyrka bygdes, war här en Kyrka af Trä, men huru stor den warit, wet man intet. Man kan ej heller weta, huruwida sant är, att Kyrkan förr stått på det rum, der Staden nu är bygd. Troliget will det ej falla.

Bänkarna nedre i Kyrkan äro, å Mans sidan 43, och å qwins 44, alla öfwerstrukne med ljusblå oljefärg. Här äro 4 st. långa Läktare, 2:ne på södra, och 2:ne på norra sidan, anstrukne med Ljus grå Marmorering. Å läktarne äro tillsammans 74 bänkar. I Choret äro 8 bänkar.

Fönster luften äro 7. Tre å södra, ett å wästra, twänne å Norra, och ett å östra sidan. Fönstret på wästra gafwelen blef uphuggit år 1728 först, i Framl. Prostens och Kyrkoherdens H:r Mag. Abraham Lidenii tid, och näst före dess död, hwilket är störst, hwarofwanföre är ett litet rundt, hwilka bägge gifwa godt Ljus bak i Kyrkan. De andra fönstren, som af början warit helt små och högt upsatte, blefwo utwidgade och nedhugne år 1740 i framl. H:r Prostens Mag. Eric Fluurs tid.

Predikostolen har sina Sirater efter gamla tidsens smak. Under centro af himmelen derofwanföre swäfwar en förgyld dufwa, och å Pelaren bakom Predikostolen ser man en förgyld Sol, med bokstäfwerna: $\eta \ 7 \ ' \eta$ mitt inuti. Der står ett Timglas, med Mässingsfot, skänkt af afl. Råd- och Handelsmannen i Umeå Stad, Pehr Bjur, nu ofärdigt, samt en Ljusstaka af Mässing, med 3 pipor, af 3 quarters högd, gifwen af afledne NämndeMannen Eric Hansson i Norrfors. Pulpet är der icke. År 1648 är denna Predikostol tilkommen. Den första Lutherska Predikan är hållen på KyndersMässa-dagen år 1537.

Altaret är muradt af Tegelsten, betäkt ofwantill af hwit lärfts-duk, med trä-spets omkring. På bägge sidorna om fönstret å östra gafwelen är en wacker Altar-Tafla, med Christi crucifix mitt uti, sträckande sig ifrån Altar-foten up till hwalfwet, dels förgyld, dels annars wäl målad. Öfwerst på är

en förgylld Sol, och der nedanföre åtskilliga wakra Ängla-Bilder. Taflan blef upsatt år 1751, förfärdigad af Framl. Modelleuren Joan Hultman. Å norra sidan läser man sådan inscription. Imperante Adolpho Friederico, Svecorum, Gothorum, Wandalorumque Rege Augustissimo, Norvegiæ Principe hæreditario, et Holsatiæ - Schleswigæ Duoc. Och å andra

[Bild omfattande hel sida: Bild 61. Umeå landsförsamlings kyrka från norr. Ekdahls samling. ATA. [Ur: Beskow, Hans, Bidrag till studiet av övre Norrlands kyrkor. 2. Uppl. Luleå 1955, II, s 41. (Särtr. Ur årsboken Norrbotten 1953 och 1954.)]]

sidan: Gubernante Gabriele Gyllengrijp, Lib. Baro. Equite et Præfecto de Stella Boreali. Reg. Præs. Botniæ Occidentalis et Lapponiæ Prætoze, Sacra Moderante Olao Kiörning, S.S. Theologiæ Doctore et Dioecesis Hernosandensis Episcopo. Pastore et Præposito Mag. Eric Fluur. Inventore et Artifico Joanne Hultman, Hæc tabula Salvatoris adumbrans passionem de nova constructa, et cetera ornamenta emendata et in ordinem Redagta. Anno Æræ Christianæ MDCCLI. Under Crucifixet är en liten Tafla, föreställande den af Frälsaren hållna H. Nattwarden med sina 12 Apostlar, hwar Ram till någon del är öfwerdragen med äkta guld.

Emellan bägge Läktaren väster ut i Kyrkan är en KungsStol af wackert arbete och wäl Målad. På alla fyra sidorna af Stolen ser man en förgylld Sol af äkta guld, och en wacker himmel, med en förgylld Kongl. krona derofwanföre, som uppehålles af 4 st. Pelare, till skiftes försilfrade och med himmelsblå ränder anstrukne. Mitt upp i himmelen in uti är Sweriges Rikes wapn teknadt, hwarunder å alla sidor ses åtskilliga förgyllda Sirater. Denna KungsStol är äfwen förfärdigad af Modeleuren Hultman år 1751 på kyrkans Kostnad, samt Framl. H:r Presidentens m.m. Baron Gyllengrijps tillstyrkande, som förmodade, att Högst Sal. Hans Maj:t Konung Adolph Friedric kunde här i Kyrkan Komma at biwista Gudstjensten wid dess Eriksgatas resande det följande året 1752, hwilket dock ej skedde, ty Konungen tog qwarter i Staden. [Not nederst på sidan: Högstbem:te Konung spisade allenast Middag på Landshöfdinge-Sätet Gran d. 1 Aug. besagde år.]

Ett Orgel-wärk är i Kyrkan, bestående af stämmor, men numera snart obrukbart. War bygd i Boëtii tid 1535, som warit den första Lutherska Pastor i denna Församling. [I marginalen:(Orgeln) sedermera förbättrad och tilökt.] Uti Framl. H:r Landshöfdingens, Martin Ehrensavhns tid, som afled d. 12 Febr. 1765, samt efter dess råd, betingades ett nytt Orgel-wärk af Directeurerne Stråhle och Gren, hwarföre ock halfwa Accorderade summan försköts dels af Kyrkan, dels af Församlingen, men bemelte Directeurs Kort derefter timade dödsfall, och det öde deras egendom öfwer gick sedermera, förorsakade, att Kyrkan ännu måste sakna det nya Orgel-wärket, jämte sina dertill erlagde penningar. Nu samlas årligen Medel till detta Kyrkans behof genom sammanskott.

I Kyrkan finnes nedanskrefne Silfwer-kärl:

1:o En Communion-Kalk, med dertill hörande Paten, bägge förgylde utan och innan. Äro af Kyrkan tillköpte, och wäga tillhopa 72 3/4 lod. Härå är ingen inscription.

2:o En mindre Dito, med Paten, af 48 lods wigt. Kalken allena är förgylld.

3:o En liten Dito, förgylld tillika med Paten. Wäga tillsammans 30 1/2 lod, och brukas af Pastor wid Soknebud.

4:o Twänne Dito oförgylde, 16 lod hwardera med Patenerne, dem Comministri bruka wid nyssnämnde tillfällen.

5:o En oförgylld Oblat-Ask, mäst fyrkantig, med 4 knåppar under, och 5 spiror ofwanpå, af hwilka den medlersta är högst. Under Låcket står skrifwit: Till Wmeå Kyrkia af M. Olao N:J:U:R. Bestält Anno 1648. Wäger 39 lod.

6:o En oförgylld Kanna, som brukas wid Communion. Ofwanpå låcket har stått ett Lamb med segerfana, som nyligen blifwit söndradt derifrån, men förwaras i Sacristian. Kannan är af 128 Lods wigt, och widast mitt uppå, men ihopdragen nedan och uptill. Å ena sidan står derå: Den Denna-Kanna Försniller Eller Stääl, Han Skal Fara = och Helliiodori = Fääl. Therom i Then Andre Machabers: Book: Ståår. Äfwen finnas på Kannan dessa bokstäfwer å samma sida: H.P.K. M.D.X.D.A.L. Och å andra sidan: P.B.M J.D.Z.O.D.A.L.

7:o En oförgylld skål med fatan, som brukas wid barndop, af 48 lods wigt.

Till Kyrkans Skrud föres:

1:o En gammal Cuar-Kåpa, af blommeradt öfwerskurit Sammet, med sjögröna silkesfranser nederomkring, hwarå ses Frälsarens Crucifix, och en hop deromkring stående Helgon af Qwinno-kjönet på ett gullwirkadt bräm frammantill: se nu alle så ut, som Bilder å Turkiska Tapeter.

2:o En röd Sammets Mässhake: på ryggen ett gyllen-Moër, hwarpå Christi crucifix är fästadt, med broderade Siffror: 1677. Frampå en broderad Sol af Guld- och silfwerträ, med ett Silfwerkappspanne, att häftas igen med. Eljest är denna Mässhake rundt omkring sirad med wirkade galoner af guld och silfwer, något breda. Fodret är af rödt Siden-bast.

3:o En gammal Mässhake af utskurit grönt Sammet, med ett Kors på ryggen, wirkadt af Silke, med figurer på. Är fodrad med Linne.

4:o En Dito af swart Siden-tyg, med hwitt Sidentygs Kors på ryggen, och en Sol frampå, äfwen af hwitt Silkestyg.

5:o En Dito af askfärgadt Damast, med wirkadt kors af guld och Silfwer på ryggen.

Kalk-Kläden:

1:o Ett gammalt med guld- och silfwer på Sidensars broderadt.

2:o Ett Dito af Mörkblått Damast.

3:o Ett Dito af blått bast, stickadt med silke och oäkta spetsiga galoner omkring, som till en del äro förnötte och borta.

4:o Ett Dito af rödt taft, med påsydda Silkesrosor, och breda tråspetsar omkring. Till kyrkan förärt 1723, men nu något skadadt mittupå, dock brukbart.

Mäss-Skjortor:

Äro wid kyrkan 10 st., 4 helt nya, och 6 gamla, dock till större delen ännu brukbara.

I kyrkan äro 2:ne par håfwor: Ett par nya, af Purpurrödt Sammet, med breda äkta Guld-galoner och fransar, samt en liten klåcka af silfwer på hwardera, köpte af Kyrkans medel år 1768, i nu warande Prosten och Kyrkoherden, H:r Mag. Nils Sunds tid och förfärdigade utan kyrkans omkostnad.

Ett par Dito gamla af brunt Sammet, Med guld och silfwer brodering. Torde warit röda af början. Härå äro allenast hwita Metall-klåckor: The gamlaste håfworerna at förtiga.

Kyrkan äger nedanskrefne Altar-Kläden:

N:o 1 Ett af rödt Sammet, med breda Silfwer-galoner och fransar. Derå stå öfwerst bokstäfwerna: J.H.S., warande de samma af silfwer. Derunder: M.G.C.S. Nederst: Anno 1692. Siffrorna äfwen af Silfwer. Skänkt af Handelsmannen i Stockholm, Michaël Grubb, och dess hustru, Catharina Sohm.

N:o 2 Dito ett af rödt Sammet, med påsatte bokstäfwer J.H.S. Derunder äro fästade 2:ne silfwerplåtar, hwaraf den förre föreställer adliga Krusbjörnska Wapnet, och den senare Dito det Skyttska af Sæter. Bokstäfwerna: F.K.B., som äro satte öfwer Skjölden å förra Wapnet, och E.S. å det senare, tyckas utmärka, att detta Altar-Kläde är wordet skänkt af detta Läns fordne Höfdinge, Fransiscus Krusbjörn, och dess Fru, E.Skytte, hwilket ock det undertecknade åratalet 1648 will göra sannolikt. Ty ifrå år 1642 till 1658 war Högbemelte Herre Landshöfdinge härstädes. Eljest läses emellan Wapnen Bokstäfwerna: C.Y.B., och har detta altar-Kläde förlorat sin första färg. Det ser nu grått ut.

N:o 3 Ett Dito af grått bast, med mörk-grön silfwerfrans och glasgalon. Härå stå allenast Bokstäfwerne: K.N.D. med guld-trå broderade.

N:o 4 Ett Dito af swart kläde, som brukas i Fastan etc.

Följande Brud-Päll äro Kyrkan tillhörige:

1:o Ett af grönt Taft, 5 alnar långt, något nött.

2:o Ett af rödt Taft, 7 qwarter å alla sidor, med guld-Galon omkring, och små Kors i hörnen. Äfwen något nött. Halft gifwit i Testamente efter Per Olofssons Änka i Röbbäck, och halft inlöst af Kyrkans medel i Framl. H:r Prosten Grubbs tid.

3:o Ett d:o grönt 2 1/2 aln.

Bårkläden, som Kyrkan har, äro:

1:o Ett swart fint, af 2:ne Wåder, 8 3/4 alnar Långt, med Kamel- hårs Fransar. Mitt uppå är ett stort kors, af 1/2 qwarters bred silfwerspets. Nederst wid Korset stå på ena sidan bokstäfwerna: M.B., och å andra sidan: M.W. Under korsset är en död-skalle af silfwer-trå, och sist årtalet 1711, äfwen af silfwertrå.

2:o Ett Dito af 2:ne Wåder, 7 1/2 alnar Långt, något gröfre, utan fransar.

3:o Ett litet, om alnars Längd, af någorlunda godt Klåde, sammaledes af 2:ne wåder. Är nyligen wändt. Alla tre äro med swart lärft fodrade.

Eljest äro i Kyrkan:

Ett stort swart Klåde, som brukas omkring Predikostolen, wid existerande Konunga-sorg.

Ett d:o at hänga öf[we]r altaret.

2:ne st. röda och 2:ne st. swarta, hwarmed H:r Landshöfdingens och dess Frus bänkar, som äro de främsta i Kyrkan, öfwerdragas efter omständigheterna.

Ett st. handklåde af Lärft, som brukas wid barndop, samt 4 st. handdukar, äfwen af lärft, hwilka nyttjas wid det liken nedsättjas i grafwen.

I Kyrkan finnas följande Ljuskronor:

N:o 1 En af röd Metall, som sitter i Choret, af 3:ne omgångar, och 8 armar, med lika många LjusPipor i hwar omgång. Derå står skrifwit: Anno 173 är denna LjusKrona gifven af Hans Degerman, och dess K. Hustru Margareta Tornæa till Uhmeå Moder-Kyrka, att sättas öfver dess Förfäders och Anhörigas graf.

N:o 2 En af dito Metall, en omgång allenast, med 8 st. Ljusarmar. Har denna inscription:

Denna LjusKrona Till Guds Nampns ära: samt: Umeå Sochne-Kyrkjas: Prydnad: förärd: af HandelsMännerna: I Stockholm: Herrar: Johan Grubb: och Anders Grubb.

Anno 1720

Gud: Lyse: oss: I Tina: Ljuse.

N:o 3 En af Messing, med 3 omgångar, och 6 st. Ljus-Armar i hwar omgång. Derå är skrifwit: Denna. LjusKrona. är. förärt. till. Uhmo. Soken:Kyrko. Närfors. Eric Hansson. Malin LarsDotter. År 1751.

N:o 4 En af röd Metall, med 2:ne Omgångar, och 8 st. armar i hwardera. Har ingen inscription, men är, enligt 1726 års Kyrko-Inventarium, gifwen af Handelsmanen i Stockholm Anders Nordman, född i Umeå på Präst-bolet.

N:o 5 En Dito, med 3 omgångar, och 10 st. Ljusarmar i hwardera omgången, sirad mellan omgångarna och armarna med täcka blomwärik, och har det bästa utseende af alla. Har denna inscription: Till Umeå Socken Kyrka är denna LjusKrona förärdt af HandelsMannen Nils Modin i Stockholm, att sitta öfver Dess Föräldrars Graf. Stockholm Den Första October A:o 1749.

N:o 6 En dito af 1 omgång och 8 armar, något bristfällig, har aldeles samma inscription, som N:o 2, och är skänkt af samma Män, som henne gifwit, år 1720.

N:o 7 En Dito af lika omgång med den nyssomförmälta. Här äro 8 st. Ljuspipor, el[ler] armar. Sitter längst bak i Kyrkan utan inscription.

Alla dessa Ljuskronor äro tillkomne efter freden 1721. De 6 st. Dito Kyrkan förrut ägt, blefwo under Krigstiden af Ryssarne bortsnappade, jämte mycket annat.

Å södra sidan i Kyrkan, gent emot Predikostolen sitter en Tafla af Gips, föreställande Framl. H:r Presidenten m.m. Baron Gyllengrijp, och dess Fru Grefwinnas bröstbilder, med sådan inscription:

Gabriel. Gyllengrijp. Regius
Præses. Botniæ. Occidentalis.
et Lapponiæ. Gubernator. Ordinis.
de. Stella. Boreali. Eqves. et
Præfectus. Anno æræ Christianæ
MDCCL

Eva Maria Maria Löwen-
haupt, Reg, Milit, Gene-
ral, Præfect Gust,
Fred. Löwenhaupt,
Conictis de, Falken-
stein, unica, Filia,
Reg. Præsid, B.O.C.L.
Bar, O,D,S,B, Equit, et
Præfect, Gabriel,
Gyllengrijp, Conjunx,
illustrissima,
MDCCL.

Denna gips-Tafla är ock förfärdigad af Modeleuren Hultman, och war upsatt i Kyrkan i Herrskapets Lifstid. Ramen deromkring är öfwerdragen med äkta Guld.

Litet wästerom nästberörde Tafla af Gips, äfwen på södra sidan, ses ett Epitaphium af wackert mörkgrönt Bildthuggeri-arbete med Clerkiska Familiens wanliga skjöld och wapn. Har denna Inscription: Kongl. Maj:ts, Wår allernådigste Konungs Tro-Tjenare och Härads höfdinge af Westerbotns Södra Fögderij Wälborne Herr Huilhuillm [Wilhelm] Clerk, är född i Örebro den Maii 16 , och afsomnad saligen i Herranom uti Skiellefteå Sockn den 20 Augusti 1697.

Emellan meranämnde Gips-Tafla och det Clerkiska Epitaphium är en Lampet af Messing, fästad wid Pelaren, mitt för Predikostolen.

På norra väggen, litet Österom Predikostolen ser man ock ett Epitaphium, med sådan inscription: Kongl. Maj:ts Tro-Tjenare Andreas Plantin, Fordom Provincial-Skrifvare öfwer Wästernorrlands Regimenten, med Österbottns ifrån År 1646 til 1661. 2:o Auditeur öfver bemelte Regimenten til 1678. 3:o Fält-Auditeur öfver dåstående Armen i Jämtland til 1679. 4:o Häradshöfding öfver Jämtland och Härjedalen ifrån Åhr 1680 til 1696. 5:o Häradshöfdinge i Wästmanland och Kungs-Öhrs Härade ifrån 1696 til och med 1698. Och 6:o A:o 1699 Häradshöfding i Wästerbotns Södra Contract och Härade. Natus 1631 och Denatus 1708. Färgen å detta Epitaphium är Ljus-grå. Här wisar sig ett förgylt ben, med halfwa Länden, omringadt af en Orm, som biter i hälen. Omkring sittja några täcka och wäl förgyllda Ängla-bilder.

På samma wägg, närmare Predikostolen, äro fästade wid Kyrko-Muren en hop Påfwiska Helgon, af en alns högd, merendels alla wäl förgylde, och dels med, dels utan Kronor. På äfwen samma wägg, litet wästerom Predikostolen wisa sig ock några stycken dylika. Dessa bilder utgorde Altar-Taflan, förrän den nya och här ofwanföre omförmälta, tillkom. Der brede wid sitter ett crucifix, efter gamla tidens smak, af hugget trä, i Lebens grosse.

På wästra gafwelen stå 7 st. större och mindre bilder, den största af 2:ne alnars högd. Alla wäl gorde och liflige. Den ene af dem har nog göra med, att bära en hel Kyrka på armen, den andra en bok i handen, den tredje ett barn, och så vidare.

Sanct Jörans förmenta Ridderliga gärning har ock warit bekant för de Munkar, som här fordom förfäktat wantron. Man ser derföre Nyss nämnde Riddare här till häst, i fältharnesk, men nu mera så illa medfaren, att han förtiden ej har mer, än en half arm i behåll. Dess drake ligger stympad ett stycke derifrån. Hela Monumentet är wräkt i en wrå, bland annat skräp, längst bak i kyrkan, under Läktare-trappan.

I Kyrkan äro 3:ne Siffer-Taflor:

En wid Norra ändan af Altaret, af Bildthuggeri-arbete. Är ännu allenast öfwerstruken med gul grundfärga.

En ofwanföre Läktaren österut i Kyrkan, å qwins, el[le]r Norra sidan, af wakert Bildthuggeri-arbete, med förgyld Ram.

En af simpelt arbete, med förgyld Ram, wid Orgel-Wärket, som står främst på Läktaren österut i Kyrkan, å södra sidan. Siffrorna af förtent Bleck.

I Choret märkes:

1:o En Funt-Fot, af 2:ne stenar på hwarannan satte, uppå hwilka står ett stort Mässingsfat, om 1 alns diameter, att sättja barndops skålen uti.

2:o Twänne st. Mässings Ljusstakar, af drifwit arbete, men ej par, 1 aln höga, med wid fot, och en Ljuspipa i hwardera.

3:o Twänne dito af Malm, 1/2 aln hög hwardera, med 3 Ljuspipor. En af dem är gifwen år 1666 af då warande Auditeuren Anders Olofsson Plantin. Desse 4 Ljusstakar stå på Altaret.

4:o En Lampet af Mässing, på södra sidan om Altaret, öfwer Prästbänken.

Följande Graf-Stenar äro inne i Kyrkan:

N:o 1 I Choret, strax nedanför Altaret, ligger en sirligt uthuggen, med sådan påskrift:

Hær. under. ligger. begrafven. Jacob Andersson. Fordom. Under-Lagman. i. Wästerbotten. och. blef. dödh. 1638 den 4 Dec:bris. samt. Hans. Kiere. Hustru. Karin. Olofs.Dotter. Huilke. S. afsomnade. den 3 December. 1639.

Hela inscriptionen är med stora Latinska bokstäfwer. Rundt omkring stenen står följande Språk, med lika bokstäfwer: Jag wet, at min Förlossare lefver, och Han skal upväcka mig af jordene, och jag skal sedan medh etc. [mina ögon skåda Gud]

N:o 2 Äfwen en i Choret, litet söderom den sistnämnda, och Plantinska Släkten tillhöriga. Mitt på stenen wisar sig en ormringad Foot, [överstruket: stöfwel] och läses derå dessa orden: Posuit Njurenus Parentibus, sibi suisqve. Ofwanföre står: Petrus Olai Gestricius, Pastor Uhmensis. Anno 16 . Hustru Malina NilsDotter. Inunder: M. Olaus Petri Njurenus V. Medelpadius Præpositus et Pastor Uhmensis. H. Malina ZachariæDotter. I Kanten af stenen läses: En semen Mulieris contrivit caput serpentis. Joh. 1. Qui recipiunt, Ejs dedit potestatem filios Dei fieri.

C.H.M.

N:o 3. Ännu förekommer i Choret en Graf-sten, den man går öfwer, då man går ifrån Sacristian till Altaret, men så gammal, att ej derå kan ses några bokstäfwer. Den är ganska tjock, och Påskriften tyckes warit gammal Munkstyl.

N:o 4 Ligger i gången, litet wästerom Predikostolen en grafsten, mitt under Modinska Ljuskrönan. Öfwerst på står: Denne sten och hvilostad tilhörer Wilhelm - - - flera bokstäfwer äro ej läslige på denna kanten. Mitt på stenen står:

Anno

✕

1694

Der nedanföre Läses dessa orden: The, som redeliga för sig wandrat hafva etc. Esa. 57. v.2.

Murade Grafwar, utan stenar öfwer, finnas ock i Kyrkan, såsom:

En i Choret, å norra sidan om Altaret, wid Sacristie dören,
Framledne H:r Öfwersten och Riddaren Erland Lagerbohm
tillhörig.

En söderom Altaret, äfwen i Choret, strax öster om Plantinska
grafwen, inrättad af Framl. H:r LandsSecreteraren Olof
Dubb.

En Kyrkan tillfallen, ej långt ifrå Predikostolen å södra sidan.

En Bonde-Folk tillhörig, wästerut i Kyrkan, å södra sidan.

Utom Kyrkan, å Kyrko-gården, föreKomma följande Grafstenar:

1:o en wid stora Kyrkodören, gent mot stora Steg-LukuPorten, hwarå inscriptionen är aldeles
oläslig. Derunder skal den första Lutherska Pastor här i Församlingen ligga begrafwen.

2:o en näst der nedanföre, och i samma Linia, som har denna påskrift: Grafsten öfver Probsten i
Umeå, Mag. Nils Grubb. Född Den Andra Decemb. Åhr 1681. Afled Den Andra Octob. Åhr 1724.

Du förgömmar de Rättfärdiga hemliga när Tig för hwars Mans trug. Du förskyer dem i Hyddone
för de trätosamma tungor. Ps. 31. v. 19. 21.

3:o en Wästerom Kyrkan, sönderremnad mittuppå. Derå Kan man allenast se dessa orden: Lefve
wi, så lefwe wi Herranom etc.

O.P.S. R.D.S.

4:o en strax österom Wapnhuset, med sådan inscription: 1 Phil. 1 Christus är vårt lif. Döden är
wår Winning. Wi förwänte de dödas Upståndelse, och det tilkommande ewiga lifwet.

Margareta

ChristophersDöttrar.

Malin

5:o en litet wästerom lilla Kyrko-dören i Choret, med Ängla-Bilder i hwardera hörnet. Öfwerst
står: Här under ligger begrafwen Ehrb. och Wäl. Olof Olofsson B. hwilken i Herranom afsomnade
1645 den 16 septembris. Mitt uppå stenen:

O.O.S.B. M.O.D.

In under: Jag ligger och sofwer alstinges i frid, ty allena Tu Herre hjälper mig, at jag må säker bo.
Ps. 4.v.9. Omkring i kanten: Christus är mitt lif, och döden är min winning.

6:o en gent mot nästberörde Kyrko-dör, wid Bogården. Derå läses öfwerst: J dag mig, i morgon tig. Dernäst: Esa XXVI. v. 20. Gack bort mitt folk uti en Kammar, och slut dörena igen efter tig; fördöl[j] tiget litet ögnablick, så länge wreden går öfwer. Mitt på stenen står ett tim-glas, och en döds-kalle, samt deremellan: O.H.S. B.J.D. 1637. Nederst läses: Här. under. ligger. begrafven. Daniel Olofsson. Fordom. Borgare. och. Rådman. J. Wmeå Stadh. hwilken.afsomnade. i Herranom Anno 1650, den 9 Januarii. Gud förläne honom en frögdefull upståndelse.

7:o en Österom Kyrkan, hwarå ett stycke är bortstött. Här ses sådan inscription:

H.M.S M.O.D.

ANNO 1660.

Bogården är murad af sten, tillräckelig stor, stående ännu under Reparation. Har öfwer sig skuftak af bräder. Derå äro 3:ne öpningar. En å södra sidan, gent mot stora Kyrko-dören, täkt med Spåntak, och blef utwidgad och förbättrad i Framl. Prosten Fluurs tid. En å östra Kantén, i form af 2:ne Pelare, bägge med Spåntak öfwerdragna, och en å Wästra, hwilken ännu ej är fullbygd.

Wapn-huset är äfwen af sten, 13 alnar långt, och 15 al[nar] bredt. Derinuppå, å Wästra sidan, är timradt ett litet hus, med skuf-tak af bräder, der de dödas ben förwaras.

Sacristian är ock af sten, 12 alnar lång och 13 al[na]r bred, och är ingången dit i Choret å norra sidan. Å denna Sacristia är allenast ett enda litet fönster, å östra sidan, med stadiga järngallar försedt. Är nog mörk, och mindre ansenlig. Betarfwar förbättring. Här förwaras Kyrkans Skrud och Pengar. Sacristie-Taket är hwälft af Tegelsten. Af sådan sten består ock gålfwet så här, som i Kyrkan. Under Sacristie-gålfwet är en murad Källare, der Kyrkan har sitt win. Utom någre kistor, tillhörige dels Kyrkan, dels Privata Personer, som kunna här insättja penningar, med mera, för säkerheten skull, ser man här allenast ett bord med rödt Klädes täcke betäkt, en st. g[amma]l Biktstol, med ett g[amma]l[t] Wästgöta Täcke öfwerdragen, en g[amma]l Spegel, en drifwen skål af koppar, och ett MässingsBäcken, samt 2:ne Mässings Lampetter.

Litet wästerom stora Steg- lukuPorten, wid södra sidan af Bogården, är ett af trä timradt hus med bräd-tak, hwarunder är en murad stor källare, der de dödas lik nedsättjas och jordas wintertiden, men nedgrafwas om wåren på Kyrkogården, så snart jorden blir fri för tjälan. Blef upsatt i Framl. H:r Professorens och Prostens, Mag. Nils Grubbs tid år 1716, hafwandes Allmogen härstädes af detta likhus och dess murade graf den beqwämlighet, att de ej behöfwa om winteren hugga up grafwar för sina döda i frusen jord.

Kyrkan njuter årligen i win- och byggningssäd 16 Tunnor Korn af Krono-Tijonden. Ibland dess medel finnas 2:ne stycken 24 dalers Plåtar af Koppar.

Wid Bogården, å östra sidan om Kyrkan står Kläckstapelen. Hade tillföre haft sitt rum på wästra sidan om Kyrkan, då Kläckorne nog bättre hördes. Är wäl bygd, och med röd färg öfwerstruken, samt öfwer alt bredslagen, att ej någon wätska kan skada hjertstockarna, eller annan

innanbyggnad. Den förfärdigades år 1751 af den i Norrland bekanta Bygg-Mästaren och Konstnären Hans Beskop. Är af någorlunda högd, och öfwerst sitter en flög af förtent bleck, hwarå ofwannämnde årtal är inrestadt. Inrättningen är sådan, att i Stapelen 3:ne Kläckor kunna hafwa rum, dock äro ännu ej mer, än 2:ne tillskaffade, och det af Församlingen.

Å den större läses aldra öfwerst:

Gloria in excelsis Deo.

Dernäst ser man Christi crucifix, med några Ängla-bilder, och derunder står:

Ad Sacra ut Populum ut mos est mihi vocare,

Sic ad Sacra libens Tu quoque sæpe veni.

Legifer Ipse jacet Moses Aaronque Sacerdos. Et Tua si querela funera voce canam.

Dernäst:

Kommer och låter oss gå uppå Herrans berg, til Jacobs Guds hus, at Han lærer oss sina vägar, och wi wandrom på Hans stigar.

Esa. 2. v. 3.

Lofwer Gud i Hans Helgedom, lofwer Honom uti Hans Magts fäste. Alt thet Anda hafwer, lofwe Herran, Halleluja. Ps. 150. v. 1.6.

Imperante

Adolpho Frederico, Svecorum, Gothorum, Wandalorumque Rege Augustissimo, Norvegiæ Principe Hæreditario, et Scleswico - Holsatiæ Duce. Gubernante Gabriele Gyllengrijp, Lib. Bar. Equit. et Præfect. Ordinis de stella Polari, Reg. Præsid. Botniæ Occidentalis et Lapponiæ Prætore, Moderante Sacra Olao Körning S.T. Theol. Doctore et Diocoeseos Hernosandensis Episcopo. Pastore et Præposit. Magist. Erico Fluur. Secretario Laurentio Zvist. Camerario Nicolao Bergström. Cura viri Comitialis Matthiæ Andersonii, Artifice Johanne Fahlsten, fusa et refusa est hæc campana XV Pondo Navalia continens.

Anno Æræ Christianæ MDCCLII

Nederst omkring står:

Memento Mori. Adisme quoties ad Publica sacra vocantem docere me toties crede.

Mindre Kläckan har å ena sidan en sådan inscription:

Thenna Umeå Moder-Kyrkas mindre Klocka är på Församlingens Enhälliga anmodan genom Probstens H:r Mag. Nils O. Sunds försorg omguten til 4 Skepp[pund] 5 L[is]P[und]:s 2 M[arker]:s Tyngd år 1770 af G. Mejer.

Å andra sidan:

Så ofta som mitt Ljud i luften börjar höras,
Så lät din dyra själ til helig andagt röras,
Och städse redo war att lyda Herrans Ord
Enär jag brukad blir att Kalla Christi Hjord.
Uppenbar. Bok. 3 Cap. 3 v.

Så tänk nu på hvad tu hördt hafver, och hålt thet, och bättra tig.

Klåck-Stapelen är inbygd, och dören med lås försedd, kunnandes altså allahanda Kyrkans wärktyg och Materialier der förwaras.

Länge har här warit omtalt ibland Allmogen, att en stor Klåcka skal i fornda tider, under någon fiendtelighet, som Gemene Man Kallar Jut-fejd, blifwit nedsänkt i Älfwen, hart när Kyrkan, warandes ock af åtskillige tid efter annan föregifwit, att de sett henne wid stödjande om hösten; Men huruwida detta äger grund, är ej ännu utrönt. [I marginalen av annan hand: Sådan sägen Hörer man wid flera Kyrkor och lemnar snarast (dock) misstanka, att tå i K. Gustafs tid Klockor tagits til riksskulden, the sagts hemligen warit försänkta.]

Utom stora Elfwen, äro ock i Umeå Sokn ej få Mindre Åar, såsom Säfwar-Ån, Täfte-Ån, Tafle-Ån, Norrmjöle-Ån, Sörmjöle-Ån, Hörne-Ån. [Not:] Desse 6 år falla ner dels i Hafsfjärdar, dels i öppna Hafwet; Och som Landswägen sträcker sig öfwer dem, måste nog kostsamma Broar hållas deröfwer. Den förstnämnda, el[ler] Säfwar-Ån, betarfwar bro å 2:ne ställen, för dess bögda gång skull. [I marginalen: NB, lærer wara misstag.] [Av ännan hand: NB. Är ej misstag.] [Texten forsätter:] Twär-Ån, [Not: Denna Å flyter i Umeå Elf förrän den grenar sig, och hålles ock deröfwer Bro, mitt emellan Staden och Moder-Kyrkan. Strax öfwerom Bron är, år 1757, i stället för ödad sqwalteqwarnar en Hjul-qwarn anlagd, med 3:ne par stenar, hwartill Landshöfdinge-Bostället, [I marginalen: KungsGårdens innehafware, och 2:ne skatte hemman i Grisbacka äro ägare]. Qwarnhuset är ansenligt stort af trä, täkt med bräd-tak. Här är ock Sikt wid ett af fören[ämn]de par Stenar.] [Texten fortsätter:] Trinnan, Pängan el[le]r Päng-ån, Ramsan, el[ler] Ramsele-Ån, Röd-ån, Kryckel-Ån, Hjuks-Ån etc, af hwilka de 3:ne sista flyta ner i Windel-Elfwen, och de 3:ne nästförrut nämnde i Uma-Elf.

Så tryta här ock icke Insjöar större och Mindre, kunnande man ungefärl[ige]n på hwarje Bys mark räkna 3 a 4 sådana. De större äro: Kussjön, Stor-Armsjön, Skifsjön, Botsmarkssjön, Mikelsträsket, Västra Tafwelsjön, Trehörningen, PiparbölsSjön, Östra Tafwelsjön, Teftebölssjön, Stöcksjön, Bjänsjön, Pängsjön etc.

Den största af dessa Insjöar är Stor-Armsjön, wid 1 Mil lång, der flera holmar äro, af hwilka en del till åker blifwit upodlade. Dernäst Västra Tafwelsjön, som är 3/4 Mil lång, och wid 1/4 bred,

hwars djup är ansenligt å wästra kanten. De öfriga Kunna wara dels 1/4, dels 1 1/2, dels 2 fjerdedels Mil långa, och af olika bredd.

För swåra Iordbäfningar har Gudi lof! Orten warit förskonter. Någon art deraf kändes dock år 1747, d[en] 25 Julii, och år 1749 d[en] 27 Martii, samt 1755, d[en] 7 April. kl. wid 10 e.m., då ett dön hördes, hwaraf fönstren i husen skälfdde.

Huruwida den så kallade Diger-Döden här warit gängse, är ej witterliget. Det wet man, att den folködande smittan Pesten här aldrig, genom Guds nåd, warit gångbar. Gammalt folk tala om, att i Holmön fordom warit 2:ne Spitalske Menniskjor, för hwilka ett hus warit upbygdt afsides. Mat skal blifwit insatt åt dem genom en glugg. I Ostnäs skal ock någon warit af samma sjukdom beswärad.

År 1742 om hösten, då en hop Ryttare af Kongl. Lif-Regementet samt Smålands Cavallerie hitkommo ifrån Österbotn, hwilka af fältsjuka woro angrepne, yppade sig så å landet, som i Staden, Rödsot, jämte hetsig sjukdom, hwarigenom ej allenast besagde år, utan ock de följande åren 1743 och 1744 mycket folk bortryktes. Fråssan, som man här foga wetat af tillförene, war nog gängse åren 1751 och 1752, isynnerhet wid sjökanten. Sedermera har ej, Gudi lof! någon smittosam sjukdom warit gångbar, utom Kopporna, som då och då dödat en stor myckenhet af barn. [Not: År 1757 dödde här 91 barn under 1 år af denna smitta].

Allmänna Misswäxt år, härrörande af nattfrost, woro här sist åren 1740, 1741 och 1742, då Spanmål måste tillskaffas ifrå de södre Orter. Likaledes war ock ganska stor misswäxt åren 1695, 1696 och 1697. Furubarken måste hos den fattiga Allmogen här ofta ersättja Spanmåls bristen.

Sädestiden infaller å denna Orten i slutet af Maji Månad, samt början af Junius. År 1743 fingo många ej så sina åkrar förrän litet förr Midsommare, efter Spanmålen ej tidigare hant komma ifrå Stockholm, och ändå blef säden mogen [I marginalen av annan hand: genom god och tjenlig wäderlek]. Medio Augusti plägar skjördetiden infalla, ibland litet förr, ibland något senare.

Somliga Somrar stiger wattnet i Umeå Elf ansenligt högt, hwarigenom åtskilliga wid Elfwen belägne Byar taga ganska stor skada, så till åker, som äng. Isynnerhet war, i de senare åren, stor flod 1703 samt 1721. Äfwen 1756 och 1763. Wid det wattnet sålunda högt upstiger, blifwa ock Laxfiskeri-Idkarne ej ringa lidande.

Efter Landswägen äro i Umeå Sokn föga några Backar, utom wid Åarne, som ej heller äro särdeles stora; Men uppe i Soknen äro större backar och högre berg.

Några Malm-arter äro wäl tid efter annan uptedde, men ej sådana, att någon derå wågat nedlägga Kostnad och arbete.

Tegel slås af åtskilliga Hemmansbrukare, så till egen förnödenhet, som till salu.

Sokne-Handtwärkare äro har tillräckelige, hwilke till Staden erlægga de så kallade Gärningsören.

Ett Fattig-Hus, bestående af 2:ne stugor och en Kammare, ej långt norrom Kyrkan beläget, är för någon tid tillbaka uppsatt af Soknen, [Överstruket: men börjar nog förfalla.] De fattige njuta underhåll dels af wissa dem tillslagna Rotar, dels af Fattig-Medlen.

I Soknen äro 5 Gästgifwerier: 4 efter Landsvägen, neml[ige]n i Sörmjöle, Stöcksjön, Tafle och Säfwar, samt 1 i Wästerhiske By, hardt när Landshöfdinge-Sätet.

Detta sista är nyligen inrättadt, de resande till tjenst, som dels hos Konungens Höga BefallningsHafwande i Länet [I marginalen av annan hand: och dels wid Härads Tinget] kunna hafwa några ansökningar och twistemål.

Eljest, och som ifrå Sörmjöle-Gästgifwaregård till Lefwar i Nordmaling och Ångermanland, äro 3 1/4 mil, och vägen således är nog lång dessa Gästgifwaregårdar emellan: Altså äro 40 håll-hästar af Umeå Sokns Allmoge [I marginalen: tils vidare bestådde i Fyra wintermånader, börjande ifrå d[e]n 1. Now: och slutande den sidsta Februarii,] till det i senare tider anlagde och på halfwa vägen belägna Gästgifweriet uti Ängersjö by i besagde Nordmalings Sokn, de Resande till någon bättre beqwämlighet, [I marginalen: Hwarifrån dock Umeå sn:s Allmoga sökt befrielse, som hos Kongl. Majj:t ännu lärer wara oafgiordt.]

Man wet ej, att några Ryska fiendteliga infall här någon tid äro skedda, förrän år 1714. Wid samma tillfällen Umeå Stad efter den tiden haft besök af fienden hafwa ock de Byar i Soknen, som Kunnat åtkommas, ej blifwit förskote för dess härjande.

Medan så mycken oländig Mark i denna Sokn ännu ligger oupbrukad, will ej här Folk-Numern swara emot Soknens widd och storlek. Den har nedanskrefne år, då 3:dje Kyrko-Tabellen warit uprättad, sig så förhållit:

År	Mankön	Qwinkön	Summa
1750.	1592.	1930.	3522.
1751.	1755.	2041.	3796.
1754.	1783.	2131.	3914.
1758.	1820.	2256.	4076.
1760.	1903.	2354.	4257.
1763.	2200.	2570.	4770.
1766.	2154.	2520.	4674.
1769.	2181.	2389.	4570.

Degerfors Capell är be läget wid Windel-Elfwen, 5 mil i Nord-Nord-wäst ifrå Umeå Moder-Kyrka, hafwande sitt namn af Byn Degerfors, å hwars åker det är anlagdt. Ehuru glorwärdig i Åminnelse Konung Friedrich I, redan år 1728, genom Nådigt Bref till Framledne H:r General-Lieutenanten och Landshöfdingen, Baron Jacob Grundel af d[en] 3 Decembr. lemnat Tillstånd till ett Capells byggande i besagde By, till deras beqwämlighet, som bo längst upp i Soknen, Kom dock denna byggnad nog länge att hwila; man wet ej just hwarföre, fast timmer wärkeligen blifwit framfördt, sedan det Höga Tillståndet att bygga war utfallit. Tilläfwentyrts torde fruktan för Kostnaden - Thet Degerfors boerne sjelfe genom bref til Probsten Fluor tilstå - samt någon yppad

misshällighet förorsakat hinder och upskof. Men sedan Högst-Sal[ig] Hans Maj:t Konung Adolph Friedric uti Bref af d[en] 20 Novembr. 1767, uppå H:r Landshöfdingens och Riddarens Olof Malmerfeldts underdåniga tillstyrkande, i nåder tillåtit, att Prästen wid Capellet skulle, såsom Schol-Mästare, få njuta i årlig lön 20 Tunnor Korn af Krono-Tijonde Spanmålen, börjades med Capellets byggande om våren det följande året 1768, och drefs arbetet med sådan ifwer och skyndsamhet af endast fyra [överskrivet: 5] swaga Byar, att Capellet, till väggar och det yttre taket, som med Spån är öfwerdraget, blef så wida färdigt samma Sommar, att der mot hösten offentlig Gudstjenst hållas Kunde. Uppå Venerandi Consistorii i Hernösand förordnande, inwigdes Kyrkogården genom H:r Prosten, Mag. Nils Sund d[en] 11 Februarii 1770, uti åtskillige StåndsPersoners, Prästerskapets och en ansenlig Församlings närwaro; men sjelfwa Kyrkan, såsom ännu under byggnad stående, är ej än inwigd.

Capellet är af Trä, bygd i Kors-form. Dess längd, räknad ifrån Öster till Wäster, är 30 alnar, och bredden 12 al[nar]. Hwardera Korsset är 9 alnar långt, och 12 Dito bredt. Dess högd ifrå stenfoten till wäggbandet är 12 alnar, och ifrå wäggbandet till spetsen af Taket 18 alnar.

Öster ut i Kyrkan är afdelning gord till Sacristian, äfwen som i Umeå Stads Kyrka, warandes dertill 2:ne dörar, en å södra, och en å norra sidan om Altaret. Predikostolen är förlorad gord tills vidare, och med ett rödt kläde öfwertäkt. Allenast främst i Kyrkan äro, till närwarande tid, bänkar förfärdigade. Å Capellet är en dör wäster-ut. Det har wackert Ljus genom 10 st. dubbla fönster. I Sacristian äro 2:ne st. enkla Dito.

Ingen skrud har Capellet än mägtat sig tillskaffa, hwarken Mässhake, Mäskjortor, Ljuskronor, med mera. Wid Communion brukas en Kalk af Teen så länge. En Ljustake med 3 Pipor af Malm, försilfrad, är skänkt år 1770 af Skattebonden Johan Mickelsson i Degerfors, som står på Altaret.

Mellan-taket i Capellet, som Kommer att hwälfwas, är ej ännu förfärdigadt för trytande medel skull. En Collect af Stiftet blef Capellet allre-nådigst förund wid 1769 års Riksdag, men som den ej ännu influtit ifrån alla Kyrkor wet man ej huru pass den will stiga.

År 1770 inlöstes ett Skattehemman i Degerfors By af 19/64 Mantal till Boställe för Capell-Predikanten, som utom de 20 Tunnor Korn han af Kronan njuter, såsom ScholMästare, äfwen har att undfå lön af Capell-Boerne.

Bogården är inrättad med Spir-planck. Strax der brede wid å norra

[Bild omfattande en sida: Bild 57. Degerfors kapell, byggt 1768-69. Teckning av Fritz von Dardel 1858.

Foto Nordiska museet.

[Ur: Beskow, Hans, Bidrag till studiet av övre Norrlands kyrkor. 2. Uppl. Luleå 1955, II, s. 32. (Särtr. Ur årsboken Norrbotte. 1953 och 1954.)]

sidan är ställning inrättad för en liten kläcka af 5 lisspund, Bergswigt, hwars inscription är: Degerfors Capell. 1769.

Till Capellet höra egenteligen ej flera, än 29 Rökar, som utgöra $8 \frac{35}{64}$. Mantal, utom en hop oskattlagde Nybyggare. Några angränsande ByaMän kunna der ock ibland biwista Gudstjensten.

Häromkring är godt förråd på skog. Någon tid tillbaka har ock här warit någorlunda Lax-fiske, men är nu ödelagdt aldeles.

[Not nederst på sidan av annan hand: NB. undersökningsProtocollet af den 3. Aug. 1768 wisar, at Neder Rödå äfwen samtykt och deltagit uti Capell församlingen, och böra the på en slik grund intagas ibland ofwanskrefne Ledamöter.]

Umeå, d[en] 8 Octobr.
1771

Isr: Lindahl
Phil. Mag. och Comminist.
wid Umeå LandsFörsaml[in]g.

[Tillägg på ny sida: Å den, uti Länets Province LandtmäteriContoir, inneliggande Transporterade Concept Chartan, är qvadrata innehållet af Umeå Socken uträknat som utgör Femtijo Sju Qvadrat mihlar, hwilket betygar, af Prov: Landtm: Contoirtet i Umeå d: 8 febr: 1772./.
Jon: Edv: Törnsten.]

[Bild omfattande en sida: Facsimil ur handskriften : Umeå stad]

Umeå Stad är belägen en half Mil Öster om Umeå Moder- el[ler] Lands Kyrka, och har onekel[igen] sitt namn af samma Sokn, hwaraf den å alla sidor är omgifwen. Pol-högdén är här, efter Framledne H:r Bisk[op] Billbergs, samt H:r Prof[essor] Spoles Observationer, 63 grad[er] 48 m[inuter], men efter H:r Directeuren Hellandts 63 gr[ader] 50 m[inuter]. Enligt den till Framl[edne] Herr Kongl. Rådet, Gref Eric Dahlberg af Umeå Magistrat d[en] 22 Febr. 1696 afgifna beskrifning, bestiger sig omkretsen af Staden till Tretusend Trehundrade trettjo alnar, men Kan i senare tider wara något utwidgad å Östra Kanten. Den sträcker sig i Öster och Wäster efter Umeå Elf, och ligger, wid dess norra brädd, på en jämn och behagelig, men nog sandig plats. Wäster ut i Staden är en djup dal, hwaröfwer hålles en tämmel[igen] lång och hög bro, som förenar den Östra delen af Staden med den wästra, hwilken senare Malmen kallas.

Staden är anlagd på Sanda hemmanet i Ytterhiske By, af 1/2 Mantals skatt, sedan detta hemman år 1622 för Sexhundrade D[aler] K[oppa]rm[yn]t inlöstes af SkatteBonden och Åboen, Anders Nilsson, hwilken ock sedermera undfick Borgare-Rätt i Staden. Han hade en dotter, wid namn Brita Sand, som dog år 1735, 96 år gammal, gift med Handelsmannen Nils Andersson Grubb, af hwilken Grubbiska Släkten härstammar.

Besagde år 1622, då Riksdag hölts i Stockholm, skickades 2:ne Deputerade ifrå den då under byggnad stående Staden, att i underdånighet göra ansökning om Privilegier för honom; Men de samma Kunde ej i sin hela widd winnas denna gången, emedan HögstSal[ig] Konung Gustaf Adolph, som då förde Spiran, war hindrad af andra Rikswårdande ärender, samt de, 2:ne år förрут, började Polska Krigsoroligheterne. Allenast det wants genom denna beskickning, att Kongl. Senaten, uppå Konungens befallning, utfärdade ett Diplome under d[en] 22 Junii förenämnde år, hwarigenom Staden lemnades Tillstånd, att, wid förekommande twistmål, bruka samma Lag, som andra Städer i Riket.

Först år 1646, den 30 Augusti undfick Staden dess Privilegier af Höglofl. i åminnelse, Drottning Christina, som ock den 24 Decembr. 1652 benådade den samma med dess nu innehafwande Donations Jord, bestående uti den så Kallade Kongsgården af 1 Mantal, Carl Carls Hemmanet 3/4, Nyssnämnde Sanda-hemmanet 1/2, Byn Ön, med Holmarna 4 1/4 Mantal, af hwilken donerade jord Staden för tiden ej mer brukar, än Kongsgården och Sanda-hemmans ägora.

Förrän Städerne i Wasterbotn inrättades, drefs handelen, af Några förmögna Bönder, el[ler] Odal-Män, som Kallades BirKarlar. Men som sådan handel ej annorlunda Kunde anses, än för Landsköp, altså förordnade redan i sin tid Glorwördig i Åminnelse Konung Johan III, att Städer i Landet anläggas skulle, der bemelta Birlkarlar hade att sättja sig neder, hwilket dock ej war särdeles i smaken, som ses af Högstbemelte Konungs Bref till BefallningsMannen Lasse Joensson, dateradt Stockholm d[en] 16 Junii 1583, som så lyder.

"Må du wetta Lasse Joensson, att wåre Undersåtare, Menige Man utij Wästerbothen hafwe haft deres budh häär hos Oss med deres skrifwelser och begäredh blifwa frie och förskonede med den Köpstadh, som Wi welle der upbyggh, så aldenstund Wij ingeledes welle tillstädje, att Landsköp

skall efter thenne dagh blifwe drifwit der i Landet, utan then ther handle och segle welle, han skall bo i en Stadh, och blifwe borgare, och bonden bruke åkren etc." Ehuru ock MerHögstbemelte Konung genom Skrifwelser till BefallningsMannen Per Hårdh af d[en] 9 Januarii och 28 Maji år 1585, daterade Svartsjö, ytterligare stadgade, att 2:ne Köp-Städer byggas måtte i Wästerbotn, af hwilke en äntel[igen] skulle blifwa i Umeå Sokn, [Not: I det senare Brefwet läses bland annat dessa orden: " Må du wette Per Hårdh, at Wåre Undersåthar Köpmänner i Uma i tijn befallningh hafwe waritt här hoos Oss och ännu på nytt ödmjukeligen befrågadhe sigh om the Köpstäder som Wij wele hafwa ther i Landet upbygde, så förundrer Oss icke litet hwarföre the ännu fråge thäråfter. Alldenstund at wi så ofta tillförende hafwe låtit theroM skrifwe, och gifwit Wår Wilje tillkenne. Och efter Wij icke tancka till att förändre wår Meningh, utan ther uti Wästerbotnen så skole 2:ne Köpstäder blifwe bygde then ene endelighen uti Uma Sochn etc."] så wardt dock ingen Stadsbyggnad utaf härstädes, förrän det omförmälta året 1622.

Hwad nu denna Umeå Stad angår, så har den en BorgMästare och fyra Rådmän, som afgöra så de förekommande Justitie- som Oeconomie- och Commerce Mål, samt en Notarius, som undertiden är tillika Rådman. I Stadsens Accis-Rätt präsiderar en Rådman, och här till Bisittjare 2:ne Rådmän, och en Tull-Betjent. Stadsens Medel har Casseuren om händer, under Magistratens inseende.

Råd-Huset är 2:ne våningar högt, täkt med Spån. Derofwanpå sitter ett Uhrwärk, som börjar nog förfalla, hwarföre ett nytt är redan betingadt. Öfwerom Uhrwäret hänger en Klåcka, som nästledne Sommar är omguten; väger 11 [Lispund], 11 [Marker], och kallas Rådstugu Klåckan.

Aflönings staten för Magistraten härstädes, med flere derunder sorterande, bestiger sig till Sexhundra Sextijofyra D[aler], 10 2/3 [öre] S[ilve]rm[yn]t. [Not nederst på sidan: Denna aflönings stat är förökt med 10 D[aler] S[ilve]rm[yn]t åt Lotsen i Ratan, och åt Lots drängen 6 2/3 D[aler] D:o Mynt]

Här hafwa följande warit Borgmästare:

1:o [Anders] Avander.

2:o Dan. J. Trast.

3:o Eric Jöransson.

4:o And[ers] Gertzon.

5:o Joh[an] Rydström.

6:o Johan Jsberg.

7:o Gabriel Thauvonius. Blef sedan HäradsHöfdinge i Finland. Sist Assessor i Åbo HofRätt. Död år 1750.

8:o Lars Westman, död 1765.

9:o Joh[an] Fredr[ic] Nortman. undfick fullmagt 1767. War förrut v. LandsSecreterare i Länet.

Stadens Wapn är 3 Renshufwud. Ibland Rikets Städer är wid Riksdagar dess Nummer: 73.

Wid Rådhuset, och i Lika sträckning dermed, äro 2:ne flygel-byggnader, en å hwardera sidan. Den ena flygelen är ett Material-Hus, och den andra Stadsens Schola, som är afdelat i 2:ne rum el[er] Classer. Jämte ScholæMästaren är här en Collega, som är flyttad ifrå Piteå Trivial-Schola, [I marginalen: enl[igt] Kongl. Resolution af d[en] 1 Oct[ober] 1668, 4 §.] Ehuru Collegæ så wid Piteå, som Hernösands Trivial-Scholar wid 1762 års Riksdag fingo Spanmåls Lön, har dock Collega här i Staden ännu ej wunnit sådan förmon, utan njuter allenast en ringa penningeLön, a 300 D[aler] K[oppa]rm[yn]t, el[er] litet deröfwer.

I Staden äro 3:ne Torg. Ett wid Rådhuset, tämmel[igt] stort, ett wid Kyrkan, Kyrk-Torget kalladt, som är störst, och ett litet på Malmen, Packare-Torget benämndt. På det först omförmälta Torget ser man 2:ne st. wakra Pyramider, upsatte 1752, wid det Högst Sal. Konung Adolph Fredric då reste genom Staden och Landet, wid hwilket tillfälle Högstbemelte Konung 3:ne dygn tåktes här uppehålla sig uti Afl[edne] Handelsmannens Jacob Burgeri Hus, neml[igen] ifrå d[en] 1, till d[en] 3 Augusti, som war Söndag, då Gudstjensten i Stadsens Kyrka biwistades.[Not: Wid återkomsten ifrå Torneå biwistade ock Kon[ung] Carl IX 1694 d[en] 24 Junii, som war Söndag, Gudstjensten i Stadsens förra kyrka, och besåg på framresan d[en] 10 Junii Umeå Landskyrka.]

Å den ena Pyramiden läsas dessa orden öfwerst:

A Domino Factum est Hoc.

A.F.

Derunder står en stor Kongl. Krona, samt under henne 3:ne små öppna Kronor.

Sedermera:

Natus	D. 3 Maji 1710
Electus	D. 23 Junii 1743
Coronatus	D. 26 Nov. 1751

O Profundas divitias tum sapientiae, tum cognitionis Dei. Qvam imperscrutabilia sunt Ejus judicia, et Ejus viae impervestigabiles.

Rom. 11.v. 33.

Underst:

Serenissimo, Potentissimoqve Principi. ac. Domino. Adolpho. Friederico. Svecorum. Gothorum. Wandalorumqve. Regi. Norvegiae. Principi. Hæreditario. Schlesvico - Holsatiae. Duci. Regi. Pio. Patri. Patriae. Arctoas. Suas. jam. Peragranti. Provincias. Devotissime. posuit. Uma Civitas,

Anno Æ:ræ Christianæ MDCCLII

Å den andra Pyramiden läses:

Öfwerst:

A coelo Salus

L.V.

Nat[us] D. 13 Julii 1720

Coronat[us] D 26 Nov. 1751.

Sedan ser man här, äfwen som på den förra, en stor Kongl. Krona, och derunder 3 små öppna.

Dernäst:

Etiam hoc a Jehova Exercituum prodit, Qvi mirificus est consilio, Magnificus re ipsa.

Nederst:

Serenissimæ. Potentissimæqve. Principi et Dominæ, D:næ Ludovicæ. Udalricæ. Svecorum. Gothorum. Wandalorumqve. Reginæ. Nec. non. Borussia. Norvegiæ. Brandeburgi. et Slesvigo - Holsatiæ. Principi. Sumina animi. Submissione statuit. Vma. Civitas. Anno A:ræ Christianæ. MDCCLII.

I Staden finnas 110 bebodda tomter, utom Tullhusen. Till största delen äro Husen allenast en wåning höga, öfwer alt täkte med Näfwer och Takwed, i det ställe Torf-Tak, någon tid tillbaka, allmänt brukades. [Not: Att näfwer och takwed nu brukas till husens betäckande, grundar sig på 8 § af Kongl. Resol[utionen] under d[en] 8 Octobr. 1731 uppå Stadsens Enskilta Beswär.]

Gatorna äro här merendels aldeles räta, så de långa, som twärgatorne. De förra äro till antalet 5, och de senare 9, af hwilka 4 gå twärs genom hela Staden, och 3 sluta sig wid Kyrk-Torget, samt 2:ne wäster i Staden å den så Kallade Malmen.

Wid Staden är Elfwen tillräckelig djup, så att Fartygen kunna ligga lastade wid Bryggan, då ej utfall är.

År 1766 erhöits gemensam Stapel-rättighet med de öfrige Wästerbotniska Städerna.

Stapeln är i den bekanta Nordländska Hamnen, Ratan, belägen wid 5 Mil härifrån Norrut, uti denna Stads Handels District, och Bygdeå Sokn. I nyssnämnde Hamn bewakas Sjö-Tullen af en Tullförwaltare, och 3 Sjö-TullsBesökare. Några Wåningsrum för Tullförwaltaren äro redan uppsatte, jämte [tillskrivet av annan hand: Wåg- och Packhus].

Förr år 1766 woro ock här åtskillige Fartyg bygde på Cravel, men under SkepsByggmästaren Anders Rönqvists inseende äro, besagde år; och de följande, nedanskrefne Cravel-Fartyg förfärdigade:

Snau-Skeppet, S:t Olof, af 112 lästers drägt, hwilket första gången afgick till Medel-hafwet 1767.

Skonerten, af 50 lästers drägt. Afgick till Medelhafwet år 1767, och hemkom om Sommaren 1770. Har sistledne år ej gått på utrikes orter.

Snau-Skeppet Rehn, af 54 läster; af färdades till Königsberg år 1769, men hade den olyckan, att wid Memel otidigt träffa Land, under Coupverdie Skepparen, Johan Georg Kinborgs anförande, hwarigenom Staden en stor skada tillstötte, utom det 2:ne Matroser omkommo.

Utom förenämnde äro ock 2:ne andra Cravels fartyg här bygde af en wid namn Regal ifrån Österbotn.

För tiden håller Staden följande Lastdragare:

Stads-wapnet, af 84 läster
 Wandringsmannen, af 60 Dito
 Tre Bröder, af 70 D:o
 Flygande Örn, af 84 D:o
 Swan, af 70 D:o
 Gud mitt hopp, af 64 D:o
 Nordstjernan, af 54 D:o, som äfwen gort en resa år 1767 till Tyska Orterna.

Medan Lifland ännu war en Swänsk Province, drefs ock handel på Riga och Revel, men om den vidare faller i smaken, sedan Stapel-frihet wunnits, får tiden utwisa.

Ifrån år 1714 har Staden tid efter annan måst widkänna hårda öden. Besagde år, om hösten, blef den af Ryssarna sköflad, samt hel och hållen afbränd, Kyrkan allenast undantagen. Fartygen, som då woro färdige, att afgå till Stockholm, föllo äfwen denna gången, med all deras Laddning, fienden i händer. År 1718, då Östra Qwärken war tillfrusen, blef Staden åter spolierad, och det 3:ne resor om vintern. År 1720 afbrände äfwen Fjenden Staden, och dertill med kyrkan, samt Landshöfdinge Residencet, som då war strax österom Staden. Hwad sedermera blifwit upbygdt, lades i aska det följande året 1721. Och år 1748, d[en] 8 septemb. hände den olyckan, att 4 förmögnare Handlandes hus, genom en häftig wådeld, upgingo i rök.

Uppå Framl[edne] Herr Presid[enten] och Landshöfdingens, Baron Gyllengrijps underdåniga tillstyrkande, blef här Apotek inrättadt år 1736 med 100:de Riksdalers Tullfrihet. Den första Apothekare war Bengt Hagstedt, som ock tillika war LandsFältskär. Blef död år 1754. Efter Honom war en, wid namn Anders Elg, någon tid. Nu warande Apothekaren Johan Tank har sin station i Piteå, men håller ock Apotek härstädes.

Umeå Stads Handlande hafwa följande Marknader och Bytesplatser:

1:o I Umeå Stad hålles Marknad en gång om året höst-tiden, hwilken i Allmanachan står utsatt.

2:o I Nordmaling wid Kyrko-Wallen, hwarest ombyte hålles 2:ne gånger om året, Bartholomæi och Andersmässo-tiden.

3:o I Bygdeå på 3:ne ställen. Wid Nysätra Kyrka 2:ne gånger om året, Matts- och Andersmässotiden. Wid Gumboholmen, Bartholomæi tid. Wid Bygdeå Moder-kyrka 3:ne gånger om året, Mattsmässa-Bartholomæi samt AndersMässa-tiden.

4:o I Löfånger på 2:ne ställen om vinteren, 2:ne gånger Matts- och AndersMässa tiden wid Kyrko-byn, och Bartholomæi tid uti Kallwiken, dit bytesplatsen nu blifwit flyttad.

5:o I Burträsk 2:ne resor om året wid Kyrko-byn Matts- och Andersmässotiden.

6:o J Åsele Lappmark en gång om året, främst i Januarii Månad.

7:o I Lycksele Lappmark 2:ne gånger: ena gången strax efter Nyåret, och andra gången MattsMässa tiden.

Jämt öppen Bod hålles för tiden i Umeå Stad allenast af H:r Oeconomie Directeuren och Handelsmannen Olof Bjur.

Ett litet stycke nedanför Staden är förr omförmälte donerade Holme el[ler] Ö belägen, af 1/4 Mils längd wid pass. Är helt smal, och bebos af 8 Bönder, som till Staden betala Krono-Räntan. Denna Ö är om Sommaren i synnerhet en ganska nöjsam plats, och delar Umeå-Elf i 2:ne grenar, af hvilka den Norra Kallas stora, och den södra lilla Ån.

Den förra har i de nästförflutna åren nog grundats ut, hwarför de större Fartyg merendels passera den senare, el[ler]så kallade lilla Ån. De Fartyg, som nu nyttjas, och här fordom blifwit nyttjade, äro till största delen bygde på meranämnde Ö, der Åboerne idka Skepsbyggeri.

Wid pass 1 mil ifrå Staden, der fjerden tar wid, är en widsträkt sand-refwel, Sand-Ån kallad, der fartygen allenast hafwa 2:ne smala rännor att gå igenom. Träffas ej största djupet, måste de stanna, och ibland lätta sin last. Ifrå besagde Sand-Å till Bredskärssundet, som är yttersta hamnen el[ler] stället i Umeå fjerd, der de sjöfarande pläga ankra, när resan sker söderåt, räknas äfwen en Mil. Denna hamn är ej särdeles säker, men en half Mil längre up i Fjerden är en god hamn, Småholmarne kallad. Wid Byn Obola, som ligger 1/4 Mil Norrom Bredskärssundet, är ock ankarställe, men ej så pålitelig winter-hamn. Nästberörde Ö, Obola, wid 1/2 Mil lång och 1/4 bred, förorsakar 2:ne fjerdar, af hvilka den förre, som Kallas den Östra, Kan wara 1/2 Mil bred, och den senare, som heter Västra fjerden, är nog smalare. Genom den förra passera Fartygen, och är djupare.

Stadens Export-waror bestå i hel- och halfbotns Bräder, dels findels grofbladiga, Tjära, Rökt och föga Salt Lax, Strömming, Sik och Torra gäddor, Salt kött, Fogel, Dun el[ler] Fjäder, Bröd-Kumming, Skäl-Tran, Talg, Smör, Räf-skin, Hermeliner, Björn-hudar, warg-skin, Lo-skin, gråwark, Mård-Filfras el[ler] Järf- Utter- och Bäfwer-skin, Bäfwer-Gäll, Rens kött- och tungor - samt Hudar, hvilka Handelswaror, som så i Soknarne, som Lappmarkerne upköpas Marknadstiderna, hemföras till Staden dels Land- dels sjö-wägen.

I Staden äro 3:ne Tull-Kammare. Den första heter Östra Tullen, som tillika är Accis-Kammare, den andra Västra Tullen, och den tredje Bro-Tullen, wid Färgbryggan, som nyl[igen] är anlagd.

Landsvägen löper mitt igenom Staden, der ock Färgstället är. Då öfwerfarten för Posten är osäker höst och vår wid Staden, Kan den med säkerhet komma öfwer Elfwen wid Moderkyrkan, fast vägen då blir en half Mil längre.

Wid de 2:ne Masugnar, som belägne äro innom Umeå Stads Handels Gebiet, den ena i Bygdeå Sokn, Robertsfors Kallad, BruksPatron H:r Lefebure tillhörig, och den andra i Nordmaling, Olofsfors benämnd, hwartill H:r Jennings är Ägare, blåkes Tackjärn, och ehuru ingen Stångjerns Hammare ännu är anlagd, lærer dock tillgång på Stångjern till utskeppning blifwa, sedan H:r Capitainen och Professorn Melder-Creutz erhållit tillstånd, att wid Rata-Stapel- och upplags Plats inrätta Bodar till att derstädes hålla Manufactur- och Stångjerns smiden till salu.

JordMonen wid Staden är nog sandig, och äfwen frostaktig i anseende till de deromkring liggande Myror. I den mon besagde Myror de senare åren blifwit utdikade, har frostaktigheten aftagit, warandes ock berömligt för Stadsens Inwånare, att mycken oländig, men till åker tjenligare mark, än sandgårderna äro, nyl[igen] är worden uptagen och fruktbarörd. Ehuru Sanda hemmanets ägor, hwarå Staden är funderad, allenast är ett halft Mantal, kan dock derpå nu wara wid 50 Tunnor Korns utsäde.

För sin donerade jord præsterar Staden 5 Krono-Båtsmän. [Not: Båtsmän præsteras nu icke in natura, utan betalas i penningar efter Contract 95 D[aler] S[ilve]rm[yn]t Årl[igen], men i Krigs tider dubbelt.]

Utom den donerade jorden tillhandlade sig Staden 1759, d[en] 22 Febr., för bättre utrymme skull, en By 3/4 Mil österut belägen, och Yttertäfte kallad, af 11 1/2 Tunnors skatt, som förrut till någon del legat öde. Här arbetas ock nu med större drift på jorden, än förr skedt, sedan skogen till större delen är utrögd, och ägorne nyligen blifwit afmätte och delade Interessenterne emellan.

Handlande, med Änkor och 4 Fal[l]iter inberäknade, äro i Umeå Stad 38 st.

Handtwärkare 24 st., hwaribland 6 st. ej äro Mästare, eller med bref derå försedde.

26 st. Fiskare, med Änkor inberäknade, och således 88 st. Burskapsägande.

Folk-Numern har nedanskrefne år sig så förhållit:

År	Mankön	Qwinkön	Summa
1749	289	402	691
1750	298	402	697
1751	302	403	705
1754	277	370	647
1758	297	351	648
1760	321	373	694

1763	384	412	796
1766	404	435	839
1769	403	433	836.

Islossningen i Umeå Elf tilldrager sig merendels Medio Maji, ibland något förr, men sällan senare. År 1750 blef öppet wid Staden d[en] 15 April, stil[o] nov[o], och 1766 d[en] 28 April. Altså något tidigare, än wanligt är. Med det senaste skedde islossningen 1763, då den först tilldrog d[en] 18 Maji, samt åren 1760, 1764, och innewarande år 1771 d[en] 17 Maji. Wid 8 dagar plägar Umeå fjerd ligga efter det Elfwen gått ut. Gemenl[igen] lägger Elfwen om hösten i October, men ofta nog går den åter upp igen, och lägger sedan ibland föga före AndersMäss. År 1766 kommo Fartygen d[en] 21 Nov. upp till Stadsbryggan. I de senare åren har undertiden föga åkføre varit före Juhl, och år 1766 hade den lilla snö, som förrut fallit, bortgått med tö d[en] 29 Decemb[er].

Som ofwan förmäldt är, anlades Umeå Stad år 1622, men Kyrkan bygdes ej förrän år 1649, och höllo sig emedlertid Stadsens Inewånare till Moderkyrkan. Sedan denna Kyrka år 1720, d[en] 22 Maji, af fienden afbrändes, skedde början med den nu warande Kyrkans byggnad 1724, hwarmed så wida war Kommit det följande året 1725, att der då offentel[ig] Gudstjenst kunde hållas. På samma ställe, som den förra Kyrkan stod står ock den senare, neml[igen] längst österut i Staden, hardt när Östra Tullen, och äfwen som den ena varit af Trä, så är ock den andra. Hon är bygd i Korsform. Dess Högd till röstet är 25 alnar, Längden innom wäggarna, räknad ifrån öster till

[Bild omfattande en sida: Bild 42. Umeå stads kyrka från nordväst. Kyrkan grundlades 1724 men stod färdig först på 1730-talet. Sakristian vid korets norra vägg tillkom 1781.

Ekdahls samling. ATA.

[Ur: Beskow, Hans, Bidrag till studiet av övre Norrlands kyrkor. 2. uppl. Luleå 1955, II, s. 12. (Särtr. Ur årsboken Norrbotten 1953 och 1954.)]]

wäster, 42 al[na]r, och bredden $15 \frac{3}{4}$ al[na]r. Hwardera Korsset, så det södra, som Norra, är $11 \frac{1}{2}$ al[na]r långt, samt $15 \frac{1}{2}$ al[na]r bredt. Främst i Kyrkan är afdelning gord till Sacristian, hwartill 2:ne dörar äro, en å hwardera sidan om altaret. Sacristian är $4 \frac{3}{4}$ aln lång, och dess bredd lika med Kyrkans. Bak i kyrkan är ock afdelning gord till Wapnhuset, som är 4 al[na]r långt. Mellantaket är hwälft. Längst efter Kyrkan äro 3:ne hwalf, och ett i hwardera Korsset, hwilka uppehållas af 4 Pelare, ett i hwart hörn. Innantill är Kyrkan öfwerstruken hwit, men några rosor i hwalfwen, och utantill med röd färga anstruken. Efter stora gången äro 19 bänkar å Mans, samt 19 å Qwins sidan, och i korssen 9 bänkar å hwar sida. Tillsammans 74 bänkar, utom några i Choret, alla wäl målade. Öfwerst är ett litet wackert torn, med flaggstången 16 al[na]r högt.

Altaret är, äfwen som Kyrkan af Trä, ofwantill samt å sidorne betäkt af fin Hollands Lärftsdruk, men frammantill med wanligt Altar-Kläde, som nedanföre nämnes.

Öfwer Altaret ser man en Tafla, som afbildar den Heliga Nattward Frälsaren hölt med sina 12 Lärjungar näst före sin blodiga död. Sjelfwa Taflan är omgifwen med en förgyld Ram af Bildthuggeri arbete, skänkt till Kyrkan af Framl[edne] H:r Presidenten och Landshöfdingen, samt Commendeuren af K[ong]l. NordstjerneOrden, Baron Gabriel Gyllengrijp.

Näst ofwanföre denna Tafla, som äfwen har en förgylld Ram omkring sig, tar en högre Tafla wid, som föreställer Christum på Korsset i sin dödsångest. Under Korsset stå Jesu Moder Jungfr[u] Maria, samt Maria Magdalena; Taflan är skänkt af Bokbindaren Nils Tjernlund, och Målaren Eric Roström, bägge Stadsens Inwånare.

Ofwanföre Norra Sacristie-dören är ock en Tafla, men utan Ram, afskildrande Iungfr[u] Mariæ flygt till Egypten med BARNET Jesu, till undwikande af Herodis Wåldsamhet. Förärd af Afl[edne] Handelsman Jon Forsman.

Wid södra Sacristie-Dören, hardt när Altaret, är fästad en Siffer-Tafla af Bildthuggeri arbete, med förgylld Ram, samt en förgylld Sol derofwanföre. Siffrome af Mässing, förgylde.

Litet öfwerom Altaret sittja 2:ne Lampetter af Mässing, en å hwardera sidan om Altar-Taflorna, gifne af Handelsman Eric Halin.

På Altaret stå 2:ne st. Ljusstakar af Malin, med 3:ne Pipor i hwardera.

I Choret ser man ock, wid södra Sacristie dören, 2:ne st. Ljus-armor, en å hwardera sidan.

Kyrkan äger 2:ne Altar-Kläden:

1:o Ett af swart sammet, skänkt af förr detta Råd- och HandelsMannen i Umeå Stad, Carl Falk, samt dess afl[edna] Hustru Margreta Lythrea. Derå äro satte bokstäfwerne C.M.F.L. och inunder 1740, som utmärker årtalet, då föräringen här af skedde.

2:o Ett dito af hwitt silfwertyg.

Förrän Fienden år 1714 spolierade Staden, ägde Kyrkan 11 st. Ljus-kronor, men förtiden äro der allenast följande:

N:o 1 En med 3 omgångar, och 24 Pipor, som sitter främst i Kyrkan.

Inscription derå är denna:

Anno 1735 har Afledne Borgarens i Umeå Stad, Hans Jonsson Degermans, och Dess Hustru, Anna GrubbsSon, Borgaren i Stockholm, Hans Degerman, med dess K. Hustru Margreta Tornæa, af Kärlek till sin födelse Ort denna Ljus-Crona till bemelte Stads Kyrka förärt.

N:o 2 En mitt i Kyrkan af en omgång och 10 armor. Skänkt af Afl[edne] Handelsman Jacob Burgerus.

N:o 3 En näst derefter, af en omgång, och 7 Armor.

N:o 4 En Dito bak i Kyrkan, äfwen af en omgång och 7 st. armor

N:o 5 En Dito hel[t] liten i Norra Korsset med 3 armar.

Alla desse Ljus-kronor äro af Malm.

Emellan de 2:ne främste Ljus-kro[no]rna sitter ett wäl gordt Skepp, med ful[1]t taklage och segel af en alns längd. 3 Lanternor ses derå akterut, och styck-portar å sidorne. Skänkt af Handelsman Johan Lambert.

Prediko-stolen är ett wärk,. som prisar sin Mästare, Afl[edne] ByggMästaren Hans Beskop. Är inrättad efter nyare smaken. Himmelen deröfwer har ock ett behagel[ig]t utseende. Så Predikostolen, som himmelen äro ännu allenast med brun grundfärga anstrukne för Kyrkans medellöshets skull. Å Predikostolen står ett Timglas på Mässingsfot, och 2:ne Malmstakar, en med 3:ne, och en med 2:ne Pipor. Här är ock en wacker Pulpet.

I Kyrkan finnes nedanskrefne Silfwer:

1:o En Silfwer Kanna, af 104 1/2 Lods wigt, med följande inscription: Eric Jöransson Forsell, Anna NilsDotter Grubb. Anno 1678. Desses Arfvingar förähre denna Kanna till Uhme stads Kyrka. Är nyligen polerad.

2:o En Oblats Ask af 22 1/2 lods wigt med bokstäfwerna: B.S.

3:o En Communion-Kalk, ritad på foten, och förgyld utan och innan till, utan inscription, samt en dertill hörande Paten, öfweralt förgyld och ritad. Inuti Patenen föreställes Christus på Korsset, med öfwerskriften å korssets spets: I.N.R.I. På ena sidan om Korsset står Joh. 1. 29 v. Si Guds Lamb, som borttager werldenes synder. PS. 40.9. Tin vilja min Gud gör jag gärna. På andra sidan: Matth.11.28 Kommer til mig I Alle, som arbeten och ären betungade, och jag vil vederqvacka eder. Esa. 43.15. Jag, Jag utstryker tina Missgärningar för mina skull. Kalken och Paten wäga tillhopa 58 Lod.

4:o En Kalk mindre, helt ny, förgyld utan och innan till, väger 25 1/2 lod med Patenen.

Utom förenämnde Silfwer har ock Kyrkan ägt 2:ne st. stora silfwer Ljusstakar, fordom skänkte af GrossHandlaren Anders Nilsson Grubb i Stockholm, men de samma kom[m]o ock i Ryssarnes händer år 1714, jämte mycket barna-arf, som i Kyrkan warit insatt, att der förwaras.

Till Kyrkans skrud föres:

1 st. Mäss-hake af Purpur-rödt Sammet, kantad med äkta Guld-Galoner. Frammanpå ser man en bestrålad Triangel af guldbroderie, med bokstäfwerna $\text{H} \text{I} \text{I} \text{I}$, sydde med swart silke, bakpå ett korss af breda Guld-Galoner. Nederst frammantill står årtalet 1768, guld-broderadt. Fodrad med rödt Lärft.

1 st. Dito af swart Sammet med Silfwer Galoner, som gå i wågor utföre. På fodret som är af Lärft, stå bokstäfwerna: B:J:L:B: J:W:., skänkt af Afl[edne], Handelsm[annen] Bernhard Johan Lambert, och dess Hustr[u] Brita Jonsd[otte]r Wenman.

Än 1 st. Dito af Guld-blomtyg.

1 st. Kalk-kläde af dyrbart Guld-tyg, med bokstäfwerna: J.S.M.H, skänkt af Handelsman Johan Ström och dess Hustru Magdalena Hjerpe, mitt uppå stå bokstäfwerna: 1768

3 st. Mäss-skjortor nya, och 2 st. gamla.

1 st. Håf af rödt Sammet, med Guld-Galoner och Fransar, samt förgyld Metals klåcka, skänkt af Afl[edne] Handelsm[an] Lars Norberg.

1 st. Dito af Guld-blomtyg, med guldspets öfwerst omkring, skänkt af Handelsman Johan Ström.

1 st. Dito af Guld-Galoner. Är förnött.

1 st. g[amma]l[t] Bårkläde, med swarta Kamelgarns Fransar.

Å Kyrkan äro 2:ne dörrar, en på Wästra gafwelen, och en på södra Korsset, samt 16 st. dubbla Fönster. I Sacristian 2:ne mindre, el[ler] enkla. I hwallwet äro 4 st. mindre fönster, ett å hwardera sidan.

Allenast wäster ut i Kyrkan är en Läktare, hwarå Orgel-wärket står. Det samma är af Träpippor, bestående af 7 stämmor, förfärdigadt af före detta Klockaren härstädes Pål Bilberg, och dess Son, Organisten i Nordmaling, Johan Billberg. Behöfwer som oftast Reparation. På Läktare[n] äro två bänkar.

I Kyrkan äro ej några murade grafwar, icke heller några Eitaphier.

Såwäl i Kyrkan, som Sacristian är gålfwet af Klofwer. Å senare stället ser man 2:ne stora Ljustakar af Engelskt Teen, samt en skål af dito Teen, som brukas wid barndop.

Bogården är af trä timrad, med brädtak, tillräckel[ig] wid. Derå äro 2:ne öppningar, el[ler] stegluko-Portar, en mitt mot stora Kyrko-dören, och en mitt emot dören å södra korsset.

Klockstapelen står i sudwäst ifrå Kyrkan wid Bogården. Är af medelmåttig högd, ej brädslagen. Deri sittja 2:ne Klockor. Å den större, som är af 5 1/2 alns peripherie, utan utsatt wigt, läses följande påskrift:

På Wästra sidan:

Hans Congligh Maijestets TroMan och Landshöfdinge öfwer Norrlanden Edle och Wälborne Johan Gran till Anestad och store Wesby.

På Östra sidan:

Eric Petri Niurenus Pastor till Umeå Socken och stads Församlingar Daniel Jonsson Trast
Borgmestare: Anders Nilsson Eric Joransson.

Nedanföre wiser sig Stadsens wapn, med 3 Rens Hufwud, samt på södra sidan en Tafla med crucifix bild.

Omkring brädden nedan till:

Komne äre vi af Jacobs hus, lät oss wandra I Herrans Ljus. M. Jorgen Putenson im Stockholm me fecit Anno 1656.

Å Mindre Klockan, hwars omkrets är 4 3/4 aln, står skrifwit:

Borgmestare Daniel Jonsson Trast. Befalningsman Anders Person Tegman, 1658, P:S: CXXII.

Wid stora Kyrko-dören, å södra sidan, sitter en Bild i trä utskuren, och utan på Kyrko-wäggen fästad, som föreställer en fattig Lazarus i blå råck, med Mässings Knappar uti, och pjexor, el[ler] som de här kallas Kängskor, på fötterna, hafwandes en fattig bössa fram för sig. Bilden är skänkt af Stads Inwånaren och Swarfwaren Anders Burström år 1768. Man läser å Taflan bakom den fattige Lazari Hufwud desse orden: Säll är then, som låter sig wårda om then fattige etc. PS 41 v. 2.3.

Wid det Kyrkan bygdes, förundtes henne wäl allernådigst en Collect öfwer hela Riket; Men som den ej besteg till mer än 1733 Dal[e]r 20 [öre] k[oppa]rm[yn]t, och sådan summa ej wille swara emot kostnaden, som erfordrades, måste Kyrkan låna ansenliga penningar, dem hon än intet warit förmögen att betala, hälst inkomsten är ringa, och ingen win- och byggningssäd af Kronan njutes, hwilken förmon dock andra Kyrkor få hugna sig af.

[Tillägg av annan hand: Föregående beskrifning är af Magistratens Ledamöter genomsedd, och är therwid icke något at påminna, betygar Umeå d[en] 24 Januarii 1772.

På Magistratens wägnar Joh. Fried. Nortman.]

Wälborne Herr Lieutenant,

Med Kongl. SkepsByggmästaren, Herr Johan Bergström, som här ifrån afreste d[en] 31 sistl. Januar afsändes Utkastet till beskrifningen om Umeå Stad och Sokn, jämte Series Pastorum och Comministrorum, med mera, och torde wid denna tiden Kommit Herr Lieutenanten tillhanda.

Sokn beskrifningen är genomsedd af Högw[älborne] Herr Landshöfd[ingen] Baron von Kothen, Herr LandsKammereraren Bergström, Herr Hof-Junkaren Jerlström, samt Pastor Loci Herr Prosten Sund, hwilka alla infört sina anmärkningar. Att derå något smått kommit under en långsam circulation, täktes Herr Lieutenanten gunstigt ursäktas hos Högwederbörande Herre. Jag rår ej derföre. Det som med hel fin stil är skrifwit är Herr Bar[onens] och Landshöf[dingens] anmärkning, det med något gröfre Herr Hof-Junkarens, det med grof stil Herr L[ands] kamr[eren] Bergströms, och med Latinska Caract[er]er Herr Prost[en] Sunds.

Ordningen i Sokn-beskrifningen hade kunnat wara annorlunda, men jag kom wid renskrifningen, att följa mitt utkast. Kyrkans beskrifning kom att inflyta för tidigt, hwarmed kunnat slutas, såsom skedt är i Umeå Stads beskrifning.

Umeå Sokns omkrets är närmare uträknad af Herr Provincial- Landtmätaren Törnsten, hwars betyg nu bilägges.

Att Civil-staten här i Landet undfått indelt Lön wid 1734 års Riksdag lærer jag förgätit införa.

De ringa underrättelser, som jag kunnat samla angående Adel[liga] Genealogierne afskickas wid slutet af denna Wecka med min Swåger Krydd-Krämare Nath[anael] Bjur, som då reser till Stockholm. Herr Major Lagerbohm och Herr Capit[en] Lagerborg äro för tiden i Stockholm, och kunna sjelfwa närmare uppgifwa sina Genealogier.

Wid Herr KyrkoHerden Tunæi Herda-minne lofwar Herr Candidaten Nordin lemna några anmärkningar, som framdeles skola öfwersändas.

Nederst på sista sidan i Umeå Sokns beskrifning har Herr Håf-Junkaren Jerlström anmärkt, det skulle ock NederRödå boerne sortera till Degerfors Capel, men som detta ej just erkännes af dem, så kan Capel-boernes antal ej sättas större än satt är.

Det torde ej wara Högwälb[orne] Herr Baron och Landshöfd[ingen] Tilas obekant, att Herr Directeuren Hylphers gort samling till en beskrifning om Wästerbotn, fölgaktel[igen] ock om Umeå. Altså och hwad i mitt Utkast fattas, kunde completeraras af Hans. Jag ärkanne gärna, att mitt är ganska incomplett. Till en fullständig beskrifning om en ort fordras både längre tid, och större Ledighet, än jag kan äga.

Med wörndnad framhårdar
Wälborne Herr Lieutenantens
ödmjuka tjenare
Isr. Lindahl

Umeå d[en] 11 Febr. 1772.

URKUNDEN

1. **KYRKIO LAGH brukatt aff gamble praepositis.** Utg. av Sven Hansson. 1987. Pris: 20 kr.
2. **1812 ÅRS UPPFOSTRINGSKOMMITTÉS ENKÄT.** Svaren från landsförsamlingarna i Ångermanland. Utg. av Daniel Lindmark. 1987. Pris: 30 kr.
3. **1812 ÅRS UPPFOSTRINGSKOMMITTÉS ENKÄT.** Svaren från landsförsamlingarna i Västerbotten. Utg. av Daniel Lindmark. 1987. Pris: 30 kr.
4. **1812 ÅRS UPPFOSTRINGSKOMMITTÉS ENKÄT.** Svaren från landsförsamlingarna i Medelpad. Utg. av Daniel Lindmark. 1987. Pris: 30 kr.
5. **1812 ÅRS UPPFOSTRINGSKOMMITTÉS ENKÄT.** Svaren från landsförsamlingarna i Jämtland-Härjedalen. Utg. av Daniel Lindmark. 1988. Pris: 30 kr.
6. **1812 ÅRS UPPFOSTRINGSKOMMITTÉS ENKÄT.** Svaren från trivial- och stadsskolorna i Västerbotten. Utg. av Daniel Lindmark. 1988. Pris: 30 kr.
7. **Ludvig Bergström: ANTECKNINGAR FRÅN MISSIONSRESAN BLAND TÄRNA OCH SORSELE LAPPAR SOMMAREN 1880.** Utg. av Karin Snellman. 1988. Pris: 40 kr.
8. **1812 ÅRS UPPFOSTRINGSKOMMITTÉS ENKÄT.** Svaren från lappmarksförsamlingarna. Utg. av Daniel Lindmark. 1988. Pris: 30 kr.
9. **Walter Gustafsson: UTDRAG UR DAGBOKSANTECKNINGAR GJORDA UNDER EN FÄRD I LAPPLAND SOMMAREN 1880.** Utg. av Karin Snellman. 1989. Pris: 40 kr.
10. **Israel Lindahl: BESKRIVNING ÖVER UMEÅ SOCKEN OCH UMEÅ STAD ÅR 1771.** Utg. av Margit Wennstedt & Karin Snellman. 1989. Pris: 50 kr.
11. **N.A. Konstantinov & V.J. Struminskij: KORT ÖVERSIKT ÖVER DEN ELEMENTÄRA UNDERVISNINGEN I RYSSLAND.** Moskva 1953. Övers. (15-1600-talen) och utg. av Margareta Attius Sohlman. 1989. Pris: 30 kr.
12. **Johan Anders Linder: BESKRIFNING ÖFVER UME SOCKEN OCH STAD I WESTERBOTTENS LÄN OCH FÖRSTA FÖGDERIET. 1857.** Utg. av Karin Snellman. 1990. Pris: 50 kr.
13. **Peter Fjellstedt: RESEBERÄTTELSE FRÅN LAPPLAND 1857.** Med inledning och bibliografi av Carl F. Hallencreutz Utg. av Karin Snellman. 1990. Pris: 50 kr.
14. **Fredrika Linder: DAGBOK ÖFVER MIN RESA FRÅN FÖDELSEBYGDEN TILL WESTERBOTTEN OCH NORSJÖ ÅR 1814.** Utg. av Karin Snellman. 1991. Pris: 50 kr.
15. **Samuel Liljeblad: DIARIUM FÖR EN LAPPSK RESA.** Anträdd d. 29 Maji 1788. Utg. av Karin Snellman & Margit Wennstedt. 1994. Pris: 60 kr.
16. **Helge Dahlstedt: MÅLAREN PELLE MOLIN.** Utg. av Carl-Henrik Berg, 1996. Pris: 40 kr.